

Ця світлина вже належить історії: просвітяни відзначали 150-річчя Матері-«Просвіти» у Львові, відчуваючи себе когортою, що поєднує минуле і сучасне. Один із нас — Георгій Філіпчук, нарис про якого відкриває сьогоднішнє число газети. Будьмо разом!

Гідний свого роду і народу

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
доктор філологічних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ

Георгій Філіпчук народився 19 грудня. На Зимового Миколая. Батьки охрестили його Георгієм, пророкуючи синові долю воїна-змієборця, переможця. Пригадалися слова Павла Мовчана, який після полум'яних виступів політика-державотворця Георгія Філіпчука висловився так: «Надзвичайно сильна, вольова і безкомпромісна особистість. Про таких людей кажуть одним словом: воїн...»

...Два роки тому, а саме 26-28 листопада 2019 р., мене і Георгія Філіпчука — академіка Національної академії педагогічних наук України, заступника голови Всеукраїнського товариства «Просвіта», — запросив добровольчий полк «Азов» до Маріуполя на відзначення 90-річчя від дня народження визначної художниці й правозахисниці Алли Горської. На вокзалі Маріуполя нас зустріли письменник, драматург, головний редактор журналу «Харків. Lit» Леонід Тома і представник полку «Азов», письмен-

ник Володимир Михайленко — «Оберіг». Із ініціативи політвиховника полку «Азов» «Оберега» і вшановувалася в Приазов'ї, на колишніх землях Кальміуської паланки Запорізької Січі, згодом — Азовського козацького війська, пам'ять Алли Горської, яка саме в Маріуполі створила два мозаїчні панно «Дерево життя» і «Боривітер».

Свого часу, під час створення декорації до інсценівки за поемою Івана Драча «Ніж у сонці», Алла Горська здивувала присутніх таким виразом: «Можна малювати світлом, темрявою, дощем, хмарами!» Саме ці слова видатної української художниці, активної учасниці українського руху спротиву тоталітарній системі СРСР згадувалися під час наших зустрічей із бійцями-добровольцями полку «Азов», із літераторами і представниками творчих організацій в Центральній міській бібліотеці м. Маріуполя ім. В.Г. Короленка, з колективом Донецького академічного обласного драматичного театру, зі студентами Маріупольського державного університету і Приазовського державного технічного університету.

Приазовський край зустрів нас холодним осіннім вітром, дощами, накрив

важкими, понурими хмарами, але зате було багато світла і душевного тепла, які випромінювалися очима слухачів. І це світло натхненно запаливав Георгій Філіпчук. Говорив він просто, але енергійно розставляючи акценти на головних концептуальних положеннях національно-культурного розвитку України. Тільки україноцентрична, націєтворча державна політика, спрямована на формування духовної незалежності, стверджував він, забезпечить Україні гарантоване майбутнє без територіальних втрат, війн і трагедій. І переконливо аргументував соціологічними даними, фактологічними екскурсами в історичне минуле українського народу, світової цивілізації. Зокрема, пояснював причини розпаду Вавилону і Римської імперії ослабленням духовності, громадським знеціненням моральних засад і пересторог, майстерно переводячи увагу слухачів на сучасну ситуацію в Україні, передусім на необхідність розконсервування напівколоніального стану життєдіяльності української нації.

Закінчення на стор. 10

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян Друзі!

Тижневик «Слово Просвіти» — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного «сприяння» нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі — ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об'єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка

видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ «Альфа-Банк», р/р UA 30 300346 000026002016994001; отримувач: ГО «Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижня на наше прохання про допомогу для газети «Слово Просвіти» відгукнулися:

1. Шемчук Валентина Олександрівна — 300 грн.
2. Ханенко Зоя Іванівна — 500 грн.
3. Поліщук Георгій Михайлович — 150 грн.
4. Кобзар Віктор Володимирович — 200 грн.
5. Хейлик Ярослав Сергійович — 300 грн.
6. Волковецький Ярослав Степанович — 1000 грн.
7. Волковецький Данило Степанович — 1000 грн.
8. Волковецький Степан Васильович — 1000 грн.
9. Мельниченко Володимир Юхимович — 1000 грн.

МИКОЛА ТИМОШИК

2-3

ВАДИМ ПЕПА

6

ЮРІЙ ЩЕРБАК

8-9

БОГДАН КОЗАК

11

ВАЛЕРІЙ ФРАНЧУК

16

“Масив інформаційного національного генофонду навряд чи буде оцифрований у найближчій часі. Отож, пропаде не пізнаним”.

Микола ТИМОШУК, доктор філологічних наук, професор, журналіст

Закінчення.

Початок у числі № 1 за 2021

Чергові наміри змін та причини їхньої пробуксовки

Передусім зроблю наголос на такому: актуальність і потрібність директивного документа, на підставі якого варто терміново наводити лад у контрольованій державою фактично в ручному режимі упродовж багатьох років ланці наукової діяльності, не викликає сумніву. Логічно вмотивованою сприймається і декларована мета: підвищення якості опублікованої у них наукової інформації та інтеграція цих видань до світового наукового простору. Якщо мати на оці, що українська наука упродовж століть вимушено розвивалася за стандартами і в тіні лише “старшого брата”, то намір перевести стрілки на європейські орієнтири виглядає безумовно правильним.

Втім, як і в будь-якій рішучій справі, перші кроки її втілення в життя зримо відтіняють як позитиви, так і гальмівні елементи.

Найслабшими місцями документу є дві вимоги:

Перша. Директивне втягання усієї української періодики в наукометричні бази даних Scopus та Web of Science.

Друга. Цілковито невмотивована вимога формування складу редколегій та оцінка якості діяльності науковців за новими, алогічними, критеріями.

Виконання їх уже призвело до появи в нашій державі ще одного непрозорого, фактично корумпованого, чинника, завдяки якому у керівній верхівці науки уже на законних підставах будуть витіснені останні острівці добропорядності й чесності, а їхні місця замінять грошовиті й маєтні, для яких наука стає не покликанням, а чином кар’єрного зростання та матеріального збагачення.

“Скопусівські” вимоги за рознарядкою бюрократів

З міністерського документу випливає, що всі наукові періодичні видання, які до початку 2018 року офіційно вважалися як фахові, автоматично підлягають санації: або входять до списку скопусівських, або, за умов недотримання вимог, переводяться до списку другорядних, офіційно не визнаних. Отож, і публікації в таких офіційно визнаватися не будуть.

Не зайве в цьому контексті поставити питання: хто конкретно приймає рішення про включення журналів до категорії “скопусних”: заснована 2004 року компанія глобального інформаційно-аналітичного бізнесу Elsevier, що розробила систему Scopus, чи Міносвіти?

Українська гуманітарна наука під дамокловим мечем «Скопусу»

Відповідь однозначна — наше міністерство. Отож, держава.

Згідно з даними сайту “Відкрита наука в Україні” (останнє оновлення 30.08 2020) до “Переліку наукових фахових видань України” входило 1110 назв таких видань (актуальний наказ МОН від 02.07. 2020 року). Нині це спільний показник для новоутвореної, так званої білої, категорії А та тимчасової, з перспективою “на виліт”, категорії В.

Проаналізувавши оновлений список, приходиш до невтішного висновку: упродовж півтора року запровадження нових “правил гри” із цієї більш ніж тисячі наукових журналів статус категорії “А” (офіційно визнаної нашим міністерством) отримало... сто видань, що до загальної їхньої кількості складає дев’ять (!) відсотків.

Багато це чи мало? Добре це чи погано?

Чіткіше відповісти на ці запитання можна тоді, коли порівняти цю кількість “щасливчиків” за науками — точними і соціогуманітарними.

Як і варто було очікувати, до нових критеріїв могли прилаштуватися зовсім небагато видань, переважна більшість яких має стосунок до проблематики фізико-математичних, хімічних, медичних, технічних, біологічних наук. Дослідження в цих галузях за всіх часів і режимів існування України справді були і є цікавими заходом до світу.

Натомість із гуманітарними журналами — печальна картина. Їх кількість — на пальцях однієї руки. Ось вони: *Judaica Ukrainica* (КМА); “Рукописна та книжкова спадщина України” (НБУ ім. В. Вернадського); “Сторінки Історії” (НТУУ КПІ); “Вісник Дніпропетровського університету”, серія: Історія та археологія; “Український історичний журнал” (Ін-т історії НАНУ); “Східноєвропейський історичний вісник” (Дрогобич). Ще — Києво-Могилянський гуманітарний журнал”. І це на всю Україну, на її майже 800 вишів...

Українознавчу науку дискримінує держава?

Шансів потрапити в розряд “узаконених” самою державою менше всього мають наукові журнали, тематика яких сконцентрована у площині передусім українознавства. Йдеться про такі його упосліджені і сфальсифіковані упродовж століть різною колоніальною владою складові як етнологія, фольклористика, народні творчість, журналістика, видавнича справа, звичаєве право, “білі плями” української історії. Зрештою, всі ті дослідження, які спрямовані на захист, розвій і ствердження української мови як державної.

Це сотні і тисячі ще ненаписаних сторінок локальних подій і явищ. Це такі ж сотні і тисячі відомих і маловідомих персоналій, на яких ще російською, а згодом радянською тоталітарною системами було накладено тавро “зрадників трудящого народу”. Це мільйони недосліджених сторінок архівних справ, шпальт рідкісних натепер перших українських газет, журналів, книг. Одне слово, все, що стосується на-

ціональної ідентичності, мови та культури українського народу. Зазвичай, такий масив інформаційного національного генофонду навряд чи буде оцифрований у найближчій часі. Отож, пропаде не пізнаним.

Звісно, що все це має цікавити передусім саму державу в особі її нинішніх очільників, а не чужоземні “скопусівські” журнали, де завжди витребуваними будуть відкриття й знахідки передусім загально цивілізаційного, а не локального масштабу.

Але чому саме українознавчий сегмент нашої науки свідомо випихають із загальноукраїнського контексту найперше ті, хто формує гуманітарну політику держави?

Складається враження, що автори цього документа у неприхований спосіб пішли на обмеження саме такого сегменту наукових досліджень. Бо інакше, як пояснити той факт, що за умов неоголошеної російсько-української війни на сході України та активізації ворогів українського по всій Україні освітнє міністерство приймає рішення, яке об’єктивно ставить у дискримінаційній умови дослідження і дослідників, які посвятили себе українознавчим студіям, які об’єктивно відмовляють нашу гуманітаристику, повертають їй національне обличчя?

Немає сумніву, що до початку 2021 року так званий “скопусівський” список українських наукових видань може помітно поповнитися — тиснуть директивно спущені терміни. Але в який спосіб?

Відважся спрогнозувати: у будь-який, але рівновіддалений від об’єктивності, наукової добросовісності, прозорості, доцільності з точки зору передусім державницьких інтересів. Отож, формалізований, з явними елементами ручного управління та корумпованості.

Підстави для такого твердження дає практика “прилаштування” наших вишів у цілому і дослідників зокрема до драконівських вимог міністерства. І практика ця, на превеликий наш сором, часом виглядає жалюгідною.

Що таке “Скопус” і як до нього прилаштовується Україна?

Для малооплачуваного представника української гуманітарної науки існує два шляхи бути удостоєним публікації у журналах узаконеної нашим міністерством так званої “скопусівської” категорії: моральний і аморальний.

Та перед тим, як розглянути вже усталену практику досягнення мети цими двома шляхами, варто розібратися у справжніх лабіринтах на підступах до цього питання.

Кількісно масив наукових журналів у світі, які індексуються під кривлею цього поняття, сягнув показника більш ніж 38 тисяч назв. Така цифра постійно плаваюча, оскільки на тлі сталого поповнення бази даних новими виданнями, які відповідають високим критеріям, так же активно вилучаються ті, що не завжди дотримуються високої планки вимог.

Не може не викликати поваги й бажання наслідування низка тамтешніх правил до підготовки наукових текстів: передусім актуальність; високий рівень відбору матеріалу, порядку аналізу, методології та статистичної достовірності дослідження; підтвердження даних переконливими висновками; цікавий виклад, чітка структурованість і, звісно, — ні найменшого натяку на плагіат чи компіляцію. Отож, на правду: халтура, профанація, лженаука, що є давнім і хронічним бичем нашої пострадянської науки, тут таки не проходять.

Але тут є два важливі нюанси.

Перший. Стосується якості наукової періодики. І тут ця якість виявляється й оцінюється на етапі рецензування. Відкриває або закриває шляхи до якісних текстів не рішення міністерського чиновника чи ректорату, а думка рецензента — авторитета тої чи тої ділянки науки.

Другий. У широкому морі “скопусівських” журналів є немало таких, яких у науковій спільноті прийнято називати “агресивними” або “хижацькими” — з точки зору їхньої фінансової політики. А її останнім часом диктують видавництва, під чийм крилом усе частіше опиняються наукові періодичні й книжкові видання. Тут однозначно все поставлено на конвеєр заробляння грошей. І сюди вже встигла “примазатися” так звана російська бізнесова мафія.

Моральний і аморальний шлях публікаторів: досвід французів

Автор цих рядків мав добру нагоду вивчити процедуру відбору якісних наукових текстів під час фінансованої Радою Європи ознайомчої поїздки з вивчення досвіду викладання журналістики в низці університетів Франції та Великої Британії.

Так на запитання керівника української делегації, чи може він опублікувати свою статтю в науковому журналі з журналістики Лільського університету (Франція), директор видання “La Voix du Nord” професор Дорозі Тромпарент однозначно сказав: “Ні, цього я відразу вам сказати не можу. Вашу статтю, після перегляду її секретарем із технічного боку, я найперше надішлю одному з наших рецензентів, який є фахівцем із опрацьованої вами теми. Він може мешкати зовсім в іншому куті світу і, звісно, не знатиме, з якої країни ця стаття і хто її автор. Вердикт рецензента буде для мене як редактора остаточним”.

Не зайве тут звернути вагу й на інші нюанси розповіді французького колеги. Процес від отримання статті до прийняття рішення про рекомендацію її до друку у часі може розтягнутися на шість-вісім місяців. Рецензенти в журналі — оплачувані, кошти на цю статтю витрат виділяються за рахунок спеціального фонду редакції. Такі не залежать ні від ректора, ні від декана вишу, в якому працюють. Для таких понад усе — наукова репутація на принципах добросовісності.

Публікації для самих авторів можуть бути як платними, так і безкоштовними. Все залежить від

політики журналу. Зазвичай ті, що у вільному доступі, покривають свої редакційні та друкарські витрати за рахунок передплатників та авторів, які хочуть тут надрукуватися. Редакції, які чергові випуски своїх видань не подають у відкриту мережу, заробляють кошти за рахунок платного доступу до їхніх платформ пошукачів відповідної інформації. За цих умов авторам публікацій, які рекомендують до друку, платити нічого не доводиться.

За свідченням мого французького колеги, із надісланих звідусіль до чергового номера редакційного журналу статей він відправляє на рецензування не більше третини.

А що ж із тими авторами, тексти яких не відповідають означеним критеріям?

Саме для таких починається аморальний шлях потрапляння до “скопусу”. І саме на такий шлях, свідомо чи несвідомо, штовхає українських дослідників держава через свій виконавчий орган — Міносвіти.

Хочеш “узаконену” статтю? — викладай 1000 доларів: український досвід

Йдеться про платні послуги фірм-посередників. Їхня кількість останнім часом таки зашкалює, їхні пропозиції послуг часто збивають з пантелику навіть найстійкіших у моральному плані дослідників.

Ось лиш деякі з обіцянок, отриманих автором цих рядків на особисту електронну пошту: “вітаємо, ваша поважна присутність у базі даних Scopus дає можливість отримати знижку за публікацію в наших журналах на 30 відсотків”; “співробітничаймо з високорейтинговими журналами і кращими видавництвами”; “за півроку допомогли двом тисячам авторів опублікувати їхні статті”, “публікація вашої статті швидко і без ризику”, “ми працюємо на якісний результат, а не на кількість”. Тут же подаються відгуки й подяки захоплених клієнтів.

Цінова політика посередників будеться за такою схемою: на початку клієнта переконують, що вартість публікації складатиме від 40 до 50 тисяч рублів (підкреслюю — саме рублів). Згодом з’ясується, що це лише оплата для редакції журналу, але додатково ще слід заплатити за наступні етапи: належне редагування, підтягування рівня статті до вимог журналу, переклад англійською. Таким чином, остаточна сума збільшується в кілька разів. Зазвичай вона складає 1000 доларів. Усе, що менше цього показника, знижує шанс бути опублікованим.

Що входить у набір послуг таких посередників?

Фактично все — від написання самої статті за вас до розміщення її в одному із журналів, на які так орієнтується наше міністерство.

Багато компаній-посередників, незважаючи на високу ціну послуг, розміщують такі статті не лише в агресивних чи хижацьких виданнях, а й тих, де публікації є безкоштовними, хоча термін очікування може скласти більше року. За таких умов повна вартість

“послуги”, без гарантій терміну і факту появи статті в друці, іде посереднику.

Із низки особливо розкручених фірм-посередників, які спеціалізуються на наданні таких дорогих послуг, — сайт “World Sci Publ: публікація научних статей в Scopus і WoS”. У мережі Фейсбуку має активну групу підтримки. Ця спільнота, що має російське коріння, згідно з рекламою, забезпечує “термінову публікацію в міжнародних наукових журналах із баз Scopus і Web of science із гарантією і оплатою послуг”.

Ще одна принципова деталь: всі ці платформи — російськомовні. І чи не всі фірми-посередники — з Росії. Благо для росіян, що керівництво їхньої держави повсякчас і за всіх епох дбало про живучість “русского міра”. Цілком очевидно, що всюдищуца “російська мафія” оплутала вже й такий специфічний міжнародний сегмент людської діяльності як наука.

Отож, виникає питання: кого й навіщо фінансуємо?

Сертифікат із Парижа за 300 гривень, не виходячи з хати

Варто звернути увагу ще на один чинник профанації науки. Він викликаний вимогою міністерських чиновників кожному викладачеві чи дослідникові взяти участь упродовж року в одній-двох міжнародних наукових конференціях. І це за умов, коли фінансові витрати на таку поїздку вже віддавна викладачі змушені брати на себе.

Знову ж, як і у випадку із дефіцитними “скопусівськими” публікаціями, на незадоволений попит завжди знайдеться пропозиція.

З низки фірм-посередників найбільш активно працює в Україні дві: “Научно-информационный центр Sci-conf” та International Science Group. Вони організують міжнародні наукові конференції по всьому світу та друкують за результатами їхньої роботи тези й доповіді.

Ті з колег, чиї електронні адреси потрапили до розсылної пошти, скажімо, першої фірми, може потвердити: тут пропонують конференції у режимі non-stop. Ось перелік лише осені 2020 року: у вересні: 11-13 — Ліверпуль, 18-20 — Софія, 25-27 — Ванкувер; у жовтні: 2-4 — Осака, 9-11 — Ліверпуль, 16-18 — Токіо; 30-31 жовтня — Осака; у листопаді — аж п’ять конференцій: в Анталі, Софії, Токіо, Ванкувері, Афінах. Тішить хіба що те, що до цього переліку потрапили і два українські міста — Львів та Харків.

Рекламна сторінка цієї платформи переповнена переконалими твердженнями про вигоди від участі в таких конференціях: кожний її учасник отримує *Персональний Сертифікат*, із зразком якого можна ознайомитися за окремим посиланням на сайті. Також гарантується збірник тез конференції, який формується за результатами заходу і розсилається в електронному варіанті учасникам не пізніше ніж за тиждень після.

Прочитавши таке запрошення, у багатьох виникне бажання скористатися послугами сайту та й вибрати щось із запропонованого.

Що для цього треба?

Відправити на вказану адресу три “дрібниці”: сам текст “до-

повіді”, анкету та квитанцію про сплату. За два тижні отримаєш обіцяне.

У дослідника “зі стажем”, та й у початківця, виникне закономірне питання: а як же візи, квитки, готелі? Де офіційне запрошення, яке слід показати в ректораті свого вишу та вирішити питання про відрядження?

Виявляється в цьому випадку всього цього не треба. Бо й їхати нікуди не треба — ні в Токіо, ні в Барселону.

А що ж із вимогами до наукової статті?

Вони тривіальні: задані формат, поля, шрифт, міжрядкові інтервали, обсяг. Обсяг — цілком довільний — від двох до десяти сторінок (ви можете уявити наукову статтю на дві сторінки?). Жодного слова — про якість. Зазначається тут одна нісенітниця: оригінальність тексту має бути не менше 60 відсотків. Останні 40 відсотків, виходить, можна сміло плагіювати?

Чи не з таких публікацій у наших магістрів університетів появилось переконання, що плагіат у нас уже допустимий, узаконений?

Цинізм і профанація — на конвєсрі

Видання таких збірників — та кож цинізм і профанація. Варто переглянути бодай один із них (вони у вільному доступі на цьому ж сайті), щоб у цьому переконатися. Для прикладу візьмемо виставлений 2 лютого цього року збірник наукового конгресу в Барселоні “Eurasian Scientific Congress”, який нібито там проходив 27-28 січня 2020 р.

У службовій частині видання ніде не зазначено, від імені якої

банку України, зазначаються через відкриту мережу в усіх інформаційних листах цього далекого від науки бізнесового проєкту.

Незважаючи на те, що так званий міжнародний рівень конференцій і симпозіумів шитий “білими нитками”, на таке явне “розведення” ведеться немало наших викладачів і дослідників. Переконають у цьому обсяги наявних у мережі збірників. Скажімо, “барселонський” збірник перевищує 700 сторінок і містить дослідження 139 авторів з різних вишів України. Тут — зібрана впереміш солянка з усіх наук. Найбільше — педагогічних (35), технічних (30), медичних і фармацевтичних (23), але по одній — із журналістики, політології, математики, фізики та географії.

Питання до міністерських чиновників: хтось від держави моніторить такі видання?

Адже посилання на публікації в них подають у своїх річних звітах сотні наших дослідників, які працюють у конкретних університетах. І, цілком очевидно, що куплені за гроші “сертифікати з Парижа” в таких університетах зараховуються, як шабель до “Скопусу”.

Логіка абсурду з відома міністрів-непрофесіоналів

Перелічені вище “новаторські” ідеї Міносвіти, що викликали збурення наукової громади, почали запроваджувати за каденції десятого українського міністра в особі Лілії Гриневич. Після неї на цій відповідальній посаді — від 30 серпня 2019 року до нині — вже встигли увійти в новочасну історію ще троє очільників: малограмотна з мовного боку Ганна Новосад (в одному її корот-

інституції відбувалася ця конференція, на базі якого закладу. Щоправда, на звороті титульної сторінки надруковано: *Warga Academy Publishing*. Але годі шукати поштової чи електронної адреси цього закладу, щоб перевірити, що ж там відбувалося з участю українських учених. Сутю українське походження цього проєкту вказує “липовий” номер міжнародного ідентифікатора видання: 978-84-15927-31-0.

Найцікавіше — про оплату. Вартість публікації в такому, з дозволу сказати, науковому збірнику помітно нижча, ніж у “скопусівських”: всі зарубіжні оцінюються в 290 грн., українські — 150 грн.

Але звернімо увагу: хто отримувач коштів?

З усіх майже сотні “міжнародних конференцій”, зрежисованих у Києві, такою є одна фізична особа — “ФІО Комарицький Максим Леонидович”. Це прізвище та особиста банківська картка, зареєстрована у Приват-

кому фейсбучному тексті професорка Ірина Фаріон віднайшла аж вісім (!) помилок) та два виконуючі обов’язки — Любомира Мандзій і Сергій Шкарлет (останнього небайдужа наукова спільнота звинувачує в явному плагіаті, але керівництво держави демонстративно закриває на це очі).

Втім, жоден із цих міністрів-тимчасовиків так і не встигав особисто заглибитися в суть проблеми, розібратися в ній та осягнути ціну таких поспішних нововведень, а навпаки, продовжував їх упродовжувати.

Логіку абсурду нових вимог до наукових журналів гуманітарного за статусом і україноцентричного за духом і проблематикою спрямування можна простежити на прикладі “Українського Інформаційного Простору” — дворічника з проблематики журналістики, головним редактором якого до грудня 2020 року був автор цих рядків.

За неповні два роки журнал зареєстровано та індексується у

десяти (!) авторитетних у науковому світі міжнародних наукометричних базах даних і каталогах. Серед них — Index Copernicus, Academic Resource Index, PKP Index, DASE, Crosseref, GoogleScholar Academia, Polska Bibliografia Naukowa (PBN), ResechGate, ResechBib, Journal Faktor, Worldcat. Також і в національних скриптоніях: Каталоги НБУВ (IRBIS-NBUV) та Наукова періодика України (УРАН). Це єдине в Україні наукове видання, у редакційній політиці якого чітко декларовано головний об’єкт всебічного аналізу — національний інформаційний простір у світовому контексті як вага складова гуманітарної політики новопосталої України. Єдине з прицілом на архівний компонент посcriбованої і сфальшованої попереднім режимом національної історії журналістики, в тім числі й діаспорної. І це на протиположний низки журналів із соціальних комунікацій, зі сторінок яких упродовж короткого часу фактично витравлено проблематику національної журналістики та книговидавництва.

Втім, за логікою нового міністерського документа, цей журнал не має перспектив бути узаконеним Українською державною з тієї простої причини, що ні його головний редактор — автор цих рядків, ні шановані члени редколегії, п’ятеро з яких — із університетів західного світу, принципово не бажають у описаний вище спосіб набувати собі “скопусівського” статусу.

Хто вирає від того, якщо не лише цей, а й десятки інших подібних наукових журналів з орієнтацією на здебільшого українознавчу проблематику, припинить своє існування? І що буде з українською наукою, в оцінкову основу якої буде покладено абстрактно сформалізований наукометричний підхід?

Гарячкові спроби вжити будь-яких заходів, щоб виконати міністерські вимоги з підбору “правильної” редколегії й будь-що добитися категоричності свого журналу, інколи доходять до абсурду.

Для прикладу, мій колега — головний редактор наукового журналу одного з університетів в Україні, не маючи “скопусівських” публікацій, увів до складу редколегії доктора наук із, м’яко кажучи, не добросовісної науковою репутацією, в якій якраз такі публікації є. Незважаючи на те, що ця колега працює в іншому університеті, її призначили в цьому збірнику заступником головного редактора. Щоправда журнал цей знову не пройшов чистилище міністерства. Бо, виявляється, таких членів редколегії треба ще кілька. Гадаю, незабаром вони знайдуться. На моє запитання про моральний бік справи, колега розвів руками: слід, мовляв, дбати про рейтинг університету, а мораллю доведеться знехтувати...

Повертаємося до малоросійської гавані? Замість висновків

У цілому підтримуючи спроби Міністерства освіти України навести лад у запущеному національному науковому господарстві, не можна погодитися з узаконенням, як головних, лише наукометричних показників публікацій під час оцінювання наукової діяльності окремих учених чи навчальних закладів. Уже не-

одноразово, у тім числі і на рівні низки декларацій світової наукової спільноти, було доведено, що науковий зміст конкретної статті значно важливіший ніж наукометричні показники журналу, де вона оприлюднюється. Такий однозначний підхід, запропонований Міносвіти, має низку очевидних недоліків і ним можна маніпулювати.

Особливо небезпечно застосовувати такий підхід для гуманітарних наукових журналів, тематика яких сконцентрована у площині передусім українознавства. Йдеться про такі його складові як етнологія, фольклористика, народна творчість, журналістика, видавнича справа, звичаєве право, “білі плями” української історії, зрештою, всі дослідження, спрямовані на захист і розвій української мови як державної. Зважаючи на пріоритетність внутрішнього, загальнонаціонального контексту українознавчого блоку досліджень, що має не глобальне, а локальне, в межах національної держави, значення, нові міністерські норми щодо міжнародних наукометричних показників для таких видань є несправедливими, науково не вмотивованими і такими, що можуть призвести до зникнення видань цього профілю з інформаційного поля передусім України.

Орієнтація держави на посилення публікаторської діяльності учених у зарубіжних виданнях за формальною обраною категорією призведе до перетворення українських наукових періодичних видань у вторинний сорт, знизить їхній престиж, сприятиме перемищенню побутування наукових відкриттів, результатів експериментальних розробок за кордон.

Цим самим знижується престиж української мови як наукової. Перебуваючи упродовж століть в упослідженому стані під тиском російської мови як мови окупаційної й імперської, українська мова, не ствердившись ще остаточно в усіх сферах державного і суспільно-політичного життя, постає перед черговою загрозою стати периферійною в науці.

За відсутності державницького підходу до українознавчих видань як специфічного і архіважливого сегменту наукової продукції постає загроза згортання наукових досліджень у соціогуманітарній сфері й до подальшого посилення фальсифікації україноцентричного контенту методами і засоби інформаційної війни держави-агресора.

У такий спосіб українська соціогуманітарна наука перестане бути чинником національного виживання і самоствердження держави, а може стати засобом її занепаду.

Подальше впровадження запропонованої міністерством освіти процедури отримання статусу фахових наукових видань призведе до посилення в цій справі бізнесових чинників за рахунок витіснення чинників наукової доброчесності. У середовищі передусім керівної ланки національної наукової спільноти збільшиться кількість титулованих “скопусівськими” виданнями авторів, які набуватимуть такі публікації не власними зусиллями чи талантом, а можливістю купити такі публікації у спосіб, який на конкретних прикладах детально проаналізований у цій статті.

До джерел!

Недавно прочитав книжку публіцистики Івана Дзюби – “Золота нитка: нариси про (не)знаних” (К.: Дух і літера, 2020). У статтях і есеях видатний український літературний критик, культуролог, публіцист і громадський діяч, академік НАН України розповідає про творчість доктора філософських наук, члена Української Вільної Академії Наук і НТШ, що походить з Галичини, Миколу Шлемкевича, а також про видатних українських письменників: Лесю Українку і Ольгу Кобилянську (розділ “Творчінні українського модернізму”), “провісників “червоного ренесансу” Василя Чумака, Василя Блакитного та Миколу Хвильового; “неокласиків” Миколу Зерова, Михайла Драй-Хмару та Юрія Клена. А на закінчення – “Запрошення до робітні майстрів: Микола Бажан”.

Богдан ЗАПІЗНЯК,
м. Львів

Пам’ятаю, як в інтерв’ю 2007 року я запитав Івана Михайловича Дзюбу, з яким контакту вже понад сорок років: “Чи легко бути совістю нації?”, співрозмовник мені відповів: “Найважче бути власною совістю!”

Справді. “Я далекий від того, – читаю в есеї “Микола Хвильовий”, – щоб екстраполювати на сучасність візію Хвильового 20-х років минулого століття. Але вчімося в нього жити Україною, мислити Україною, шукати шляхи України в світ”. Саме цим бажанням (точніше – бажаннями) пройняті матеріали академіка Івана Дзюби.

У есеї “Пошук гуманітарної домінантності: Микола Шлемкевич” Іван Михайлович зазначив: “Нам ще належить сповна оцінити внесок Миколи Шлемкевича в українську інтелектуальну спадщину та політичну культуру. Водночас його праці, есеї, публіцистика допомогли б побачити інтелектуальне багатство, напрацьоване в українській еміграції. Власне, нам належить читати його твори, серед яких – “Листи до приятелів”. До речі, про них згадає Іван Михайлович, оскільки “Часопис Миколи Шлемкевича “Листи до приятелів” як тип універсального видання” – це назва моєї монографії, про що теж зазначає академік у своєму есеї.

Що стосується наших класиків, то читаємо, зокрема: “Феноменальне з’явище Лесі Українки увінчало духовне життя української нації на шпиль XIX століття, вже розкриваючи й обрив нові доби”; “Ольга Кобилянська і була однією з тих гірських подорожніх, які потугою благородного духу й щоденної праці сходили на високості людської думки...”

За словами Оксани Пахльовської, Іван Дзюба “першим після знищення інтелектуалів 20-х років творив системне бачення європейської України... Тільки тримаючи в резервах українську культуру, могла тривати вахтаналі режиму. Це був цілковитий хаос. Хаос методологічний, інтерпретативний, етичний. Дзюба взявся упорядковувати цей хаос тихо, без голосних заяв, без риторики і трибуни. Дзюба збирав каміння”. (Повернення Сізіфа// День. – 2006. – 24 листоп.).

Так, Іван Дзюба все життя збирав каміння. Бажано було б, щоб якомога більше творчих (і не тільки) людей думали над тим, куди і як йдемо, куди і як іде Україна. У багатьох розмовах Іван Михайлович не втомлювався підкреслювати: ми, українці, на жаль, не завжди усвідомлюємо, наскільки маємо величезне багатство – природну і культурну різноманітність України. А в своїх виступах (і письмових, і усних) Іван Михайлович з болем відзначав, що дуже часто наші політики нездатні піднятися над своїми особистими порахунками один до одного. І тому маємо, додаю також від себе, те, що маємо.

Який вихід? Працювати. Кожен – над собою. Аби на решті Україна таки справді рухалася на шляху до свого майбутнього, тобто щоб міцніли паростки української України. З кожним днем, з кожним роком. Попри тиск глобалізаційного обруча. Попри “обійми” “народа-богоносця”.

До цього упродовж свого свідомого життя й закликає Іван Дзюба. Зокрема – й своїми есеями в книжці, про яку ведемо мову, – “Золота нитка: нариси про (не)знаних”.

Замість післямови:

“Неокласики кликали нас до джерел. Сьогодні вони, їхня творчість – одне з таких чистих і цілющих джерел для нас. Нам ще йти і йти до цих джерел, ще пити й пити з них. Ще осмислювати й осмислювати, що ми мали, що втратили і що можемо мати в них – для сьогоднішньої нашої потреби і для потреби вічної нашої культури, нашого народу” (Іван Дзюба “Михайло Драй-Хмара”).

Словом, до джерел.

Олена РЕПІНА,

заступник голови районного об’єднання ВУТ “Просвіта” Глибоччини.

Голова Чернівецького обласного об’єднання ВУТ “Просвіта”, заслужений діяч мистецтв України Остап Савчук присвятив презентацію трикнижжя “Музичні мотиви у слові” 152-й річниці заснування Всеукраїнського товариства “Просвіта”. Захід відбувся у Чернівецькій обласній філармонії ім. Дмитра Гнатюка за участю колективів та артистів закладу, просвітян, відомих митців краю, представників влади, які прийшли привітати Остапа Васильовича із визначною подією.

Три розділи книги – звідки й назва “трикнижжя”, – це доробок автора за близько 50 років творчої праці. Сюди увійшли його власні статті у часописах краю, авторські передмови до видань відомих краян та статті про самого Остапа Савчука – “Прихильне слово про автора”. “Цифра “3” – не випадкова у житті Остапа Васильовича. Він опанував гру на трьох видах музичних інструментів – струнних, народних і духових; реалізував себе у трьох напрямках – митця, держслужбовця і громадського діяча; у сім’ї, де народився і виріс, було троє дітей – славетних “трио” родини Савчуків – Остап, Оксана, Олег”, – зауважила під час заходу авторка сценарію та

Галина ВОЛОЩУК,

викладачка кафедри філології Коломийського навчально-наукового інституту, просвітянка.

Щороку студенти та викладачі Коломийського навчально-наукового інституту проводять солодкий благодійний ярмарок “Допоможи воїну АТО”, який організують напередодні свят. Цьогоріч у зв’язку з карантинними обмеженнями студенти і викладачі збрали кошти на допомогу воїнам АТО. Вдалося зібрати 6 300 грн. і закупити товари, необхідні для наших військових, зокрема дві бензопили та набори будівельних і сантехнічних інструментів. Директор Коломийського навчально-наукового інституту Юрій Плекан передав подарунки капелану Коломийської єпархії УГКЦ, отцю Василю Довганюку і наголосив на важливості духовно-моральної та матеріальної підтримки бійців, адже Різдвяні свята – час для благодійності та добрих справ.

“Ще кілька днів – і повеземо подарунки до воїнів світла! Сердечна подяка Коломийському навчально-науковому інституту ім. В. Стефаніка, директорів інституту Юрію Плекану, всім викладачам і студентам за постійну підтримку рідних захисників України! Ні на мить не забуваймо, що Україна в стані війни! Вічна слава і пам’ять героям, котрі віддали життя за матір-Україну! Пам’ятаймо: хто не хоче сьогодні годувати свою армію, той завтра годуватиме чу-

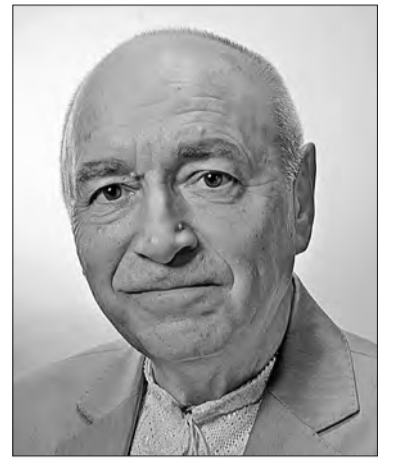
Що на серце лягло...

модераторка імпрези, поетеса, заступник голови районного осередку просвітян Глибоччини Олена Репіна.

Сповнене праці і натхнення життя автора: з 1990-го – художній керівник обласної філармонії, у 2006-2008 роках – начальник обласного управління культури Чернівецької ОДА, з 2008 – голова буковинської “Просвіти”, – лягло на папір карбованим словом та неповторним авторським стилем.

“Ідея видання трикнижжя народилася у процесі написання книжки про Остапа Васильовича, – розповіла на презентації упорядниці, відома буковинська письменниця Оксана Довгань. – Коли було зібрано всі публікації, прийшла думка видати їх окремою книгою, адже це не просто історія життя однієї людини, це історія культури Буковини з середини XX століття”. На людських якостях – толерантності, повазі до колег, високій інтелігентності – наголосила авторка передмови – директорка ЧОУНБ ім. М. Івасюка, голова обласного відділення Всеукраїнської ГО “Українська бібліотечна асоціація” Наталія Філяк.

Найщирішими словами вітали свого керманіча відомі краяни – члени правління та просвітяни Буковини: Світлана Масловська, Марія Пелех, протоієрей Микола, Іван Дерда, Та-

мара Мінченко, Марія Довгань, Уляна Легушова, Олександра Губчин. Пані Олександрі Остап Васильович вручив почесну відзнаку – медаль “На славу Буковини”.

Учасники презентації не шкодували аплодисментів для артистів обласної філармонії, що виконували улюблені твори колеги і автора трикнижжя. Музичні твори лунали у виконанні естрадно-духового оркестру “Буковина”, академічного камерного оркестру, ансамблю народної музики “Плаї”, камерного хору “Чернівці”, заслуженого академічного ансамблю пісні і танцю тощо, а також народних артистів України Василя Данилюка, Оксани Савчук та Івана Кавачюка – дуєту “Писанка”, дуєту скрипалів – Павла Чеботова та Людмили Шапко та інших.

Допомога воїнам АТО

жу!” – звернувся зі словами подяки капелан Дуб.

“Дуже прикро, що далі триває війна. Але сьогодні дуже дякуємо нашим захисникам, мужнім українським воїнам за мирне небо над головою, за вільну Україну! Сьогодні, на жаль, є тільки мужні воїни, котрі тягнуть на собі куплену владу зрадників і “так звану” інтелігенцію (не всю, є ще нормальні люди). В нас просто ніяк не можуть збігтися в часі мужні воїни, небайдужа інтелігенція просвітянська і мудрі керманічі: всі вони були розкидані в часовому вимірі, а через незібраність ніяк не могли усамостійнити Україну – за Київської Русі це керманічі; за Козацької держави, УНР та сьо-

годні – великі і мужні воїни; за окупації Австрією і Росією України в XIX ст. та до 1937 року – інтелігенція. Тому часовий простір чомусь нас недолюблиє. Незважаючи на всі ці обставини, сьогодні радісно святкуємо Різдво і ми, як студенти Коломийського інституту, завжди пам’ятаємо про наших захисників”, – ділиться роздумами студент 2 курсу спеціальностей “Українська мова і література” та “Історія” Коломийського навчально-наукового інституту Роман Остапчук.

Веселімося, бо Христос народився! Не забудьмо в молитві до новонародженого Спасителя згадати українських мужніх воїнів, які захищають нашу Україну!

Олекса РІЗНИКІВ,
м. Одеса

Таке буває раз на 100 років!

24 грудня 2020 року виповнилось 100 літ з дня народження Святослава Караванського, славного одесита, політ'язня московських таборів (понад 30 років ув'язнення!), кавалера ордена “За мужність” згідно Указу президента України В. Ющенка “Про відзначення державними нагородами України 42-ох засновників та активістів Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінкських угод” від 8 листопада 2006 року N 937/2006.

Серед нагороджених того дня є і одеситка Ніна Строката-Караванська, його дружина, моя посправниця — 19 травня 1972 року Одеський обласний суд присудив Ніні Антонівні 4, мені 5 з половиною років суворих таборів.

Коли Святославу минуло 25 років, його було ув'язнено на 25 літ таборів за участь у національно-визвольному русі, оскільки в 1942-45 роках, уникнувши фашистського полону, в Одесі став членом ОУН, сподіваючись на створення незалежної Української держави.

19 грудня 1960 року, в часи “хрущовської відлиги”, Святославу було зменшено строк наполовину, звільнено по амністії. Він повернувся до рідної Одеси, одружився з Ніною Строкатою, працював на різних роботах, в тому числі в редакції української газети “Чорноморські новини” (нинішня назва). У 1962 року вступає на заочний відділ української філології Одеського університету. Тут ми познайомилися, бо і я того року вступив туди ж. Святослав активно займався просвітницькою роботою, друкував у журналі “Україна” коротенькі статті “З біографії слів”, збирав українські книги для Кубані, в чому і ми, студенти денного і вечірнього відділів, йому допомагали. Писав статті для самвидавчу — і вони звучали на радіо “Свобода” і “Голос Америки”. Ходив майже щодня по квартирах одеситів, агітую-

чи їх передплачувати журнал “Україна” і обласну газету ЧН.

1965 року 13 листопада, Святослава було арештовано згідно наказу прокурора СРСР Руденка, оскільки він не став “на путь ісправлення”, і наступного дня, після дозволеного побачення з Ніною на 30-40 хвилин, без суду відправлено до Владимирського централу “досяживати” 25 років.

Нас з Ніною Антонівною арештовано було 1971 року, засуджено 4-19 травня 1972, відправлено до Мордовських таборів.

Святослава Йосиповича арештовано було (в таборі!!) 1969 року, засуджено ще на 10 років за написання статті про розстріл комуністами у Катині польських офіцерів 1940 року.

1979 року обох Караванських було “видворено” із СРСР.

Вони жили у США, у Балтиморі.

Ніна Антонівна померла 1998 року. Святослав Йосипович прожив довго, 96 років. 26 грудня 2015 я отримав від нього такого листа:

“Дорогі друзі й колеги, українці!

Щиро дякую за привітання з моїм ювілеєм. Я й сам дивуюсь на мій ювілей. Живу один. Даю собі раду в усьому сам. Ходити, ходжу мало. Більше їжджу на скутері. Місто дає раз на тиждень авто й шофера — їхати на закупі. Писати — пишу на комп'ютері.

Маю свою теорію довголіття. Я багато голодував у таборах, бувало й по місяцю. Лишалися шкіра й кос-

ті. А тоді наростало нове тіло, нові клітини. Коли прийшла старість, ці молоді клітини не хочуть вмирати і не дають вмирати й старшим клітинам. Тому й живу і мабуть ще буду жити. Надія Савченко, так я думаю, теж буде довго жити, хоч вона голодувала молодію. Я голодував у 50 років. Це зовсім близько до сьогодні.

Виходить, що нема див на світі. Хоч, правда є диво:

Україна. Встає з колін. Це найголовніше. Слава Україні!” (Караванський).

Святослав відійшов у кращі світи 17 грудня 2016 р. .

Даю уривок із моєї поеми “ПРОМІНЬ З ОДЕСИ”.

1963-1965 р.

С. Караванський розгортає просвітницько-агітаційну боротьбу за волю України.

“БОДАЛСЯ ТЕЛЁНОК С ДУБОМ” (Ол. Солженищын).

Ви не телятком буцались з дубом!!!

Коса імперська, людиножерська

над всім простором есере-серським

стинала те, що стало руба.

Ви не хотіли закам'яніти,

ви не робились міцним горішком,

ви не лягали під неї нишком —

ви променіли м'яким магнітом,

словесним полем, ідейним світлом,

яких косою не розчленили,

бо Слово Правди — єдина зброя,

косі і кулі невіддавальна,

що надихає — творить героя

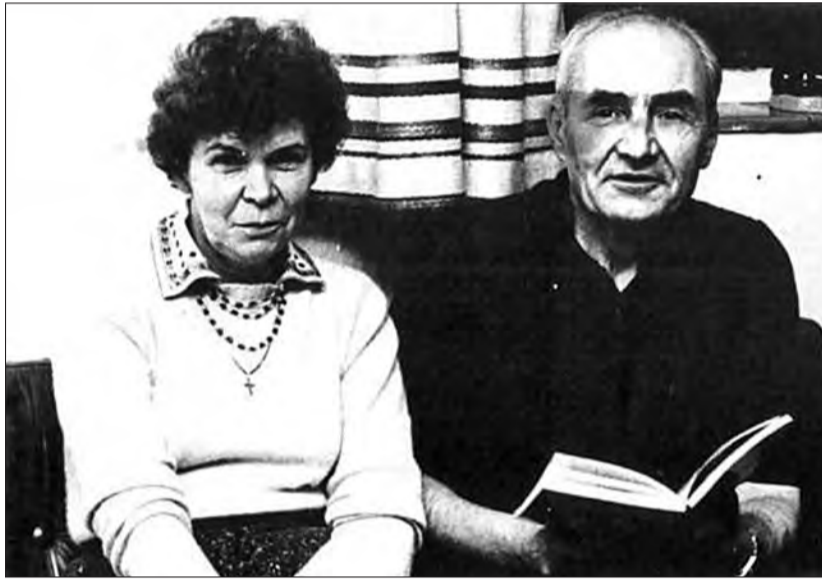
і зневажає матеріальне.

Ви не буцали гнилого дуба:

питання згуби стояло руба —

цей дуб імперський

мав врізати дуба!

Ніна і Святослав Караванські

Як Леонід Макарович українську мову задушити хотів

Андрій БОНДАРЧУК,
народний депутат України І скликання,
журналіст, письменник, м. Луцьк

Недавно мій парламентський колега, наш вічний революціонер з незламним українським духом, класик і патріарх української літератури Дмитро Павличко у “Слові Просвіти” (ч. 41. 8 — 14 жовтня 2020 р.) поділився таємницею, яку не розголошував майже 30 літ. Спогад-епізод “За що я хотів задушити Леоніда Кравчука” не займає й півсотні рядків. Зате у читачів він викликав бурю емоцій. Йдеться про те, як Леонід Макарович у вікопомний день проголошення Незалежності вгавав оголошувати підготовлений і узгоджений проект тексту Акту Незалежності України: то хотів його перенести на понеділок, то доручити оголосити його іншій особі.

Чи треба говорити, який це був відповідальний момент, критична мить? І тоді Дмитро Васильович, з яким в президії перемовлявся голова, на вухо тихо, спокійно, але з прихованою погрозою, прошепотів: “Читай, а як ні, то задушу тебе!” Зрозуміло, депутат Павличко того б реально не зробив, але це подіяло. На табло — 346! Звершилось! Які емоції кипіли в душі Дмитра Васильовича, у нас, народних депутатів, мільйонів громадян — не передати.

Тоді, на початку 90-х, на зорі відродження Незалежності України, було багато миттєвостей, здається дрібних, які, проте, могли змінити історію. Розповім про ще один, свідком якого я був, у якому задіяні ті ж діючі особи, про які йшлося у спогаді Дмитра Павличка. Але необхідний короткий екскурс у ті часи. Бо йшлося про надто важливе — долю української мови: вона могла не потрапити до першого проекту Конституції України 1992 року, винесеного ВР для всенародного обговорення.

У недавній аналітичній статті “Українська мова — державна” постійний автор цікавих публікацій професор Іван Юшук справедливо закидає докір владі у тому, що Основний Закон держави прийнятий аж через п'ять років після проголошення незалежності України. Так, це пряма вина її керманічів, але не депутатів. Адже Верхо-

вна Рада І скликання, яка розпочала свою роботу 15 травня 1990 року, вже 16 липня ухвалила “Декларацію про державний суверенітет України”, і цей день відзначався як день Незалежності. В документі йшлося і про українську мову, як державну.

Декларація стала визначним історичним і політичним документом на шляху до відновлення Незалежності. Попри те, що її назвали “Малою Конституцією”, вона Основним Законом не була. В числі найгостріших проблем постала необхідність мати першу Конституцію незалежної України, бо Конституція УРСР — це вже був вчорашній день. Верховна Рада обрала для цього Конституційну Комісію. Безперечно, її склад був узгоджений з тоді ще діючим ЦК КПУ, бо туди увійшли переважно партійні, радянські функціонери, довірени вчені. Це викликало великий спротив у суспільстві, ЗМІ. Рішення було скасовано, обрали новий склад, куди ввійшов і автор цих рядків, немало інших членів першої опозиції в парламенті — Народної Ради. Але вистачало й ортодоксів. Співголовами Комісії стали голова Верховної Ради Іван Плющ і президент Леонід Кравчук.

Вдаватися в перипетії роботи цього важливого органу не буду. Скажу лише, що її діяльність була активно, кожне засідання проходило бурхливо, бо ж важило кожне слово, навіть його місце у статті. Робота наближалась до завершального етапу — винесення узгодженого проекту першої Конституції незалежної України на всенародне обговорення. На початку засідання нам роздали його для ознайомлення.

На кілька хвилин запала робоча тиша. Та вона тривала недовго. Почулись невдоволені голоси.

— В проекті нема статті про українську мову як державну...

— Чорт зна що! Яка ж мова займає її місце?

— Московська, хіба то не відомо...

Шум, гамір наростає. Мовчали лиш ортодокси, хоча хтось з них впевнено заперечив:

— Людям всьо равно какой язык. Лишь би колбаса была...

— Це в тебе язык, а у нас — мова. Корова теж має языка, та мови, як і ти, не знає...

Ситуація вимагала розв'язки. Її прискорив енергійний Дмитро Павличко:

— Шановні співголови! Друкарською така помилка не може бути. Лише ви можете пояснити причину...

Іван Плющ знизав плечима. А Леонід Макарович у своїй звичайній незворушності повільно піднявся і спокійно пояснив:

— Це я сказав вилучити речення. Заради спокою в суспільстві...

За таке легковажне ставлення до фундаменту нації, свідому диверсію в “оборонці нації” полетіли стріли:

— Оце ціна мовчання?

— Та ви ж не речення — душу в народі виймаєте...

Якби то не було, але визначення мови, як державної, повернулось на своє місце. До речі, в ту пору мовне питання так гостро, як нині, не стояло і можна було діловодство і судочинство без особливих проблем перевести на українську мову, що й пропонували: відродилась держава.

1 липня 1992 року Верховна Рада винесла проект першої Конституції України на всенародне обговорення, яке тривало до 1 листопада 1992 року. Завважимо: проект Основного Закону був підготовлений менш як за 11 місяців після проголошення незалежності і мав бути ухваленим нашим скликанням. У ході всенародного обговорення Конституційна комісія одержала близько 15 тисяч пропозицій і зауважень, які почали розглядати. Однак її очільники абсолютно втратили до цього інтерес, робота комісії фактично припинилась. Нагадування депутатів про потребу повернутись до ухвалення Основного Закону у Верховній Раді було “мов горохом об стіну”.

Економічна і політична ситуація у країні 1993 року і справді була дуже складною. Зайве перераховувати, які виклики постали перед молодією державою, адже це зовсім інший державний, політичний, правовий, соціальний стан. Багато з них мали об'єктивну причину, немало суб'єктивну: перший президент зробив опору на старі партійно-радянські кадри, які швидко переорієнтувались і з полегшенням зітхнули: нарешті позбулись партійного контролю, а нових законів і контролю нема. Хаос

з успіхом використали свої і зовнішні антиукраїнські сили. Масові атаки зосереджувались на єдиній реальній перешкоді: Верховній Раді, яка на той час, попри деякі суперечності, досягла належного фахового державного рівня законодавчого органу.

Дискредитація, суспільне очорнення ВР з боку цих сил, їхніх ЗМІ, молодих, політичних, фінансових, комерційних піраній, які згодом виростуть у зубастих акул, у 1993 — на початку 1994 року досягло апогею. Мітинги, маніфестації, акції протесту, блокада відбувались лише під стінами ВР, а не на Банковій, ні біля Кабміну. Так, протести були масовими — народу ніколи було розбиратися у політичних хащах. Шлюзи невдоволення мас поволі почали відкривати і керманіч держави: Л. М. Кравчук, І. С. Плющ. В глибині душі більшість депутатів розуміли, що вони стають жертвами помилок цих владців, однак їхні романтична натура, честь і гідність перемогла: якщо нас жорстко критикують, народ прагне молодих професіоналів — ми добровільно, на рік раніше каденції складаємо повноваження. Голосування відбулось без якихось ексцесів.

Майже весь склад підтримав текст Звернення до майбутнього складу ВР і наказ: дорожити державою, збудувати її сильною, заможною.

Але насамкінець повернемось до історії Конституції України. З хронології процесу її творення геть випала важлива частина внеску Верховної Ради І скликання. Сформована думка, що це виключно заслуга лише учасників “конституційної ночі” депутатів ІІ скликання, які ухвалили Конституцію України більш як через рік роботи, маючи вже майже готовий проект. Це, безперечно, не докір ображеного, адже доводити до досконалості такий важливий документ нелегко. Просто є потреба дотримуватись історичної правди творення Основного Закону. До його честі, це врахував другий президент України Леонід Кучма, при якому й була ухвалена нинішня Конституція. Урядовими нагородами були відзначені найбільш активні члени Конституційної Комісії (в тому числі й автор) ВР І скликання.

Іван ЮЩУК,
заслужений діяч науки і техніки України

Віч-на-віч з історією

Історія — річ невлонима й часто замулена. Безліч струмочків, струмків, річечок, річок дій і подій з численними поворотами й заворотами йдуть, петляють по кам'янисто-болотистій місцевості і впадають у бездонну ріку часу. Несуть і джерельну воду, і всякий болотний бруд. Одним людям (чи не більшості?) байдуже, у якому напрямку течуть ці водотоки історії, хоч би й наспроти, їх цікавить хіба що “шмат гнилої ковбаси”. Але є люди, їх, може, відсотків п'ять чи трохи більше, у яких раптом прокидається огида до твані в суспільній течії.

Чому “прокидається”? Бо людина приходить у світ такий, який він є, і сприймає його таким, яким він є. Але одні плывуть собі за течією, так комфортно, інші, хто хоче бачити гармонію в світобудові, раптом починають шукати чистої, нескаламученої течії.

І ось в зошиті з коричневими палітурками наприкінці 50-х років ХХ століття з'являються рядки, звернені до пророка України:

*А поки що спи, Тарасе,
Прийдемо збудити,
Як почнем кайдани рвати
І волю кропити!*

Написав це студент четвертого курсу факультету журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка Вадим Пепа. Прокинулося в ньому оте болюче, нестерпне українське питання: “Що ми? Чий сини? Яких батьків? Ким? За що закуті?”

Народився Вадим Іванович Пепа 9 січня 1936 року в селищі Драбів на Черкащині. Поселення це заснував у XVII столітті переяславський козацький полковник Іван Миревич, але його син Федір 1709 року воював разом з Іваном Мазепою проти монголо-татарського ярма. З того часу з царської волі на козацькій землі запанували московські зайди. Село пережило два голодомори: 1932-1933 та 1946-1947 років. Батько Вадима в Другу світову війну дійшов до Берліна і через два роки повернувся додому гвардії капітаном з дев'ятьма бойовими орденами й медалями на гімнастерці. Тим часом мати з п'ятьма малими дітьми ледве зводила кінці з кінцями.

Зошит Вадима Пепа з віршем потрапив до відповідних служб (хтось із “друзів” вислужився), і рецензія не забарилася: автора як “українського буржуазного націоналіста” викинули з університету, й опинився він рядовим на Уралі, на ядерному полігоні, де 1954 року було випробувано атомну бомбу, скинуту з літака. Там проходили разом курс молодого бійця вигнанці з вузів України, Молдавії і кавказьких республік. На щастя, Вадим Пепа був солдатом не десять, а три роки, і писав гуморески із солдатського побуту до газети Уральського військового округу. На нього звернув увагу військовий журналіст у званні полковника, виходець з України. І поклопотався, щоб рядовий повернувся на факультет, з якого був витурений. Вадим Пепа 1961 року таки закінчив факультет журналістики.

Журналістське перо Вадим Пепа гартував як кореспондент редакції газети “Літературна Україна”, завідувач відділу художньої літератури в газеті “Друг читача”. Писав книжки для дітей: “Найкращий трамвай” (1979), “Прилетів лелека з вирію” (1986), “Не підведи, брате” (1981).

Певний час Вадим Пепа писав сценарії документальних стрічок на “Укртелефільмі”. Тоді й відкрилися йому широкі масиви літературних та архівних джерел. Історія! Він серйозно зацікавився нею. Мав розмови з відомими докторами історичних наук Оленою Компан і Оленою Апанович, товаришував з кандидатом історичних наук Ярославом Дзирою, але в аспірантуру в Інститут історії його не взяли: спецслужби не дозволили — ненадійний, історію не таку, як потрібно імперії, писатиме!

Історія все-таки стала згодом основою його численних книжок. Першою з'явилася книга поем за народними мотивами на історичну тематику “Скажи мені, соколе” (1987). А далі одна за одною виходять книжки з красномовними назвами “Ключі од вирію” (1990), “Україна в дзеркалі тисячоліть” (2006), “Пам'ять української душі” (2012), “Перед очима істини” (2015), “Золото Дажбожих внуків” (2015), “Майстер-клас з імператором” (2017), “Щедрик летить із Києва” (2018), “Віч-на-віч з вічністю” (2019), “Слово про антського короля Божя” (2019), “Володар Грому” (2020). Вадим Пепа — заслужений журналіст України, лауреат літературно-мистецьких премій імені І. С. Нечуя-Левицького та імені Олесея Гончара.

Вільно ширяючи над віками й просторами, Вадим Пепа охопив письменницьким зором час від Мізинської археологічної культури до сьогодення. Його основне зацікавлення: хто жив на цій землі “з нащадка світу” і лелівав її словом та працею і кому вона належить по праву.

Вадим Пепа привертає увагу до далеких таки наших предків, які двадцять три — чотирнадцять тисячоліть тому жили на берегах Десни, Сейму, Середнього та Горішнього Подніпров'я й полювали на мамонтів та північних оленів. Археологи знаходять на Мізинській стоянці вироби з бивнів мамонта: скульптури-ідоли, стилізовані жіночі статуетки, фігурки тварин, пташок, браслети, прикрашені орнаментами. Безцінною тутешньою знахідкою є музичні інструменти з кісток мамонта, шумовий браслет з п'яти окремих незамкнених кілець — своєрідні кастаньети, кістяний гребенець із зображенням танцівниці. Де музика, там і пісня, а пісня без слів не буває. Чи не з тих ще часів бере початок і наша пісня, і наша мова?

Матеріальні й духовні здобутки Мізина, на переконання Вадима Пепа, успадковала не менш відома в усьому світі Трипільська археологічна культура. “Орнаменти з Мізина протягом наступних тисячоліть озиваються в усілякому рукотворному — тканні, вишивках, мереживах, гончарних виробах, кераміці, різьбленні по дереву”, — пише Вадим Пепа. Відлуння з її розквіту доносять до сучасності колядки й щедрівки, не кажучи вже про зажинки та обжинки одних з перших рільників, хліборобів на нашій планеті. Сім тисяч років тому українські пращури, трипільці, почали копати землю та сіяти жито, пшеницю і всяку пашницю, садити городи.

Цей всесвітнього значення винахід успадкували пізніші наші предки — слов'яни. Всюдисущі елліни, побачивши пращелюбів за копанням землі, назвали їх “скави”, тобто “копачі”. Вважається, пише Вадим Пепа, що в серед-

ині VI ст. н. е. якийсь непевний псевдо-Кесарій вставив у “скави” одну-єдину букву л. Вийшло “склави”. А це по-грецькому означає “раби”. Латинська мова увела в усесвітній ужиток Sclavenia. Тож чи треба цю осоружну назву популяризувати тепер? Тим часом Інститут археології НАН України хвалиться “періодичним науковим виданням” з назвою “In Sclavenia Terra”. Український переклад тої назви, як слушно зауважив Вадим Пепа, “лізе самому чорту на роги” — “В Рабській Землі”. Незнання чи властива нам бездумність?

До речі, Вадим Пепа так само цілком слушно не сприймає словосполучення “раб божий” як зумисно привнесеного царепоклонниками в монголо-татарському дусі: адже до Бога ми звертаємося “Отче наш” — а хіба діти в доброго батька раби?

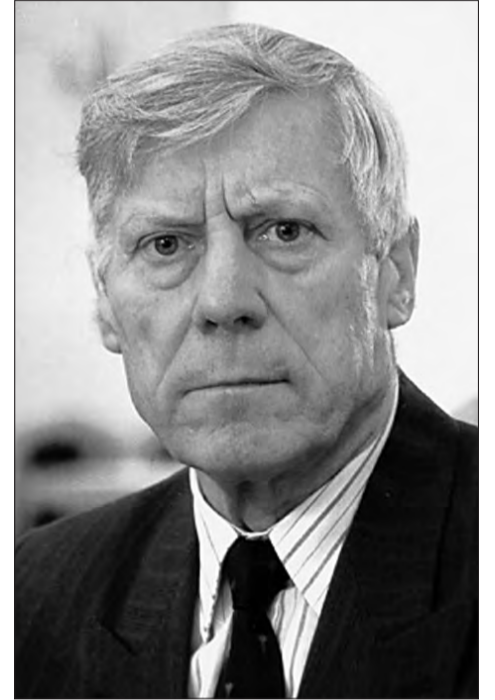
Хліборобство — основна ознака, за якою ми впізнаємо своїх предків. І автор “Слова о полку Ігоревім” з хліборобів, вважає Вадим Пепа, не від кочівників. Хіба не про це свідчать метафори поеми?

*На Немізі снопи стелять головами,
Молотять ціпами харалужними,
На току життя кладуть,
Віють душу од тіла.
Немиги криваві береги не добром були засіяні —
Засіяні кістками руських синів.*

Цитую ще Вадима Пепа, щоб зрозуміти його заглибленість в історію: “За колишніх радянських часів у Москві трактували “Слово” як пам'ятку трьох братніх народів — російського, українського, білоруського. А вже в 5-томній “Енциклопедії “Слова о полку Ігоревім”, виданій 1995 р. у Санкт-Петербурзі, лізе межі очі “шедевр русской литературы”. Це при тому, що наприкінці XII ст., коли появилася “Слово”, ніяка Росія нікому й увісні не ввижалася”. Яка держава крадена, така й наука в ній. “Невтримна й нічим не обмежена жадоба ідеологів імперського загарбництва й насильства на очах у всього світу дискредитувала найсвітліші, найвеличніші поняття у світоглядах, у духовних надбаннях інших народів”. Наш народ обкрадали й обкрадають не тільки матеріально, а й духовно.

Ми захоплюємося давньогрецькою міфологією. Вадим Пепа запитує: а чи в наших предків не було такої міфології? Була й міфологія, була й історія. Її відлуння зберігаються в колядках і щедрівках, у казках і повір'ях. Ще не все відкрито, знайдене, прочитане. А треба докопуватися, шукати. “Як ниділа доісторична пам'ять українського народу в чаду поневолення, так і досі ніяк не вдається їй вирватися до сонця, до світла та вдихнути свіжого повітря”, — з жалем стверджує наш письменник — доскіпливий шукач втраченої національної самоповаги.

Цілком зрозумілий сповнений болю докір Вадима Пепа в його погляді на нашу історичну минувшину: “Як віддали українські предки на згубу ворогам своїх волхвів — виразників омріяного, запевненого, то й залишилися обезголовленими. Теж саме спостигло багатостраждальний народ й у ХХ ст. Не вберегли, не відстояли, не захистили мільйонні маси простолуду, “розстріляне відродження”. Й своїми бездыханними тілами засіяли Соловки, устелили рукотворне русло Білоромканалу, лягли кістками у вічну мерзлоту Колими. Назавжди розпрошались

репресовані із сонцем у Сибіру несходимому. Там же тисячами тонули на лісосплавах. Задихалися в шахтах Караганди. Віддавали Богові душі за колючими дротами в Мордовії...”

Коли я читав чудові, по-філософському розважливі міркування Вадима Пепа про глибини нашої історії, я ніяк не міг позбутися думки про Велесову книгу, яку московські патрулі, вишукуючи щоразу нові несосвітненні “аргументи”, зіпхнули в замулене болото. Помітили небезпеку: не про Московську ж бо імперію в ній мова! Де ж це можливо, щоб в українців була своя історія, та ще й така давня? А прислужники їхні в Україні й тепер кивають покійно головами: “Може, так і треба”.

Велесова книга, збірка писаних на дощечках листів-посилань верховного волхва до місцевих волхвів — застереження перед чужоземною духовною експансією — мусила-таки бути. Але потрапила вона не в ті руки: у руки профанів і, до того ж, полковників та генерал-майорів шовіністичної денікінської армії. У Велесовій книзі, у листах-дощечках верховного волхва викладено невігадани (вигадати таке в новітні часи міг тільки геній!) перекази чи й записи наших далеких пращурів про їхню боротьбу за своє виживання. А щось, справді, у них є й дописане або невтямлене тими, хто з нехиттю розшифровував дощечки.

Чудово, що Вадим Іванович не покладаючи рук прагне донести до сучасників те, що покрито темрявою тисячоліть. Прадавня наша пісня, казка, народні повір'я, звичаї, згадки в літописах, натяки в зарубіжних джерелах, факти археології дають йому підставу твердити одно: ми тут справдана, ми “на справіку рідній Матері-Землі, ні від кого не віднятий, не загарбаній, а дарованій від сотворіння світу провидінням чи то вищими небесними силами”.

Епіграфом до творчості Вадима Пепа можна незаперечно поставити слова незабутнього Василя Симоненка: “Народ мій є, народ мій завжди буде, ніхто не перекаресть мій народ!” Це, власне, його кредо.

І слід відзначити ще мову Вадима Пепа: досконала, багата, чиста, логічна.

Многі творчі літа Вам, вельмишановний, заглиблений в українську праісторію Вадиме Івановичу! Нових пошуків і звершень!

На одній із інтернет-сторінок читаємо показові приклади уживання новоанглїзма *дедлайн*, та ще й з купою московсько-суржикових помилок:

“Вибач, я сьогодні затримаюся на роботі, шеф поставив *дедлайн* здачі проекту” (не *здачі*, а *здати* проект).

“Іванов, у нас намічається великий клієнт. Потрібно підготувати комерційну пропозицію. Дедлайн – 12 годин завтрашнього дня” (не *12 годин*, а *12-а година*).

“Ви обіцяли зверстати сайт до п’ятниці, а сьогодні вже понеділок. Ставлю вам дедлайн до завтрашнього дня, якщо робота не буде виконана, я буду шукати іншого виконавця” (це речення – суцільний плеоназм: замість *до завтрашнього дня* – треба *до завтра*; якщо роботу не виконаєте – шукатиму іншого виконавця) (Режим доступу: <https://itstatti.in.ua/18-biznes/546-deadline.html#h1-1-ubuyche-pokhodzhennia-termina-declain>).

Що означає слово **deadline** в англійській мові? Якщо розкривати лексичне значення стисло, то його можливо вмістити в два семантичні блоки:

1. Останній час або дата, до якої щось слід виконати.

2. Історична лінія, проведена навколо в’язниці, за якою в’язні підлягали розстрілові (див. режим доступу: <https://www.lexico.com/en/definition/deadline>; <https://www.dictionary.com/browse/deadline>).

Зауважимо на історичному “убивчому” походженні терміна “дедлайн”. У США в роки громадянської війни (1861–1865) лінію всередині або навколо в’язниці вважали “мертвою лінією”,

ПРОТИАНГЛІЗМ Від Ірини ФАРІОН. Подача 17. ДЕДЛАЙН

позаяк в’язнів, які її перетнули, розстрілювали за спробу втекти: “На двадцять футів (близько 6 метрів) всередину і паралельно огорожі встановлені легкі огорожі утворюють “мертву лінію”, за яку виступ ступні або навіть пальця обов’язково принесе смертельну кулю вартового” (Режим доступу: <https://itstatti.in.ua/18-biznes/546-deadline.html#h1-1-ubuyche-pokhodzhennia-termina-declain>). Себто дедлайн – це лінія смерті.

Відтак після закінчення громадянської війни слово “дедлайн” стали використовувати образно як *кінцевий, крайній, останній, вирішальний, остаточний термін*. Саме ці значення подає Новий українсько-англійський словник (2016, Є. І. Гороть та ін.).

Крім прикметникових окреслень поняття часового *терміна* чи *строку* у нашій мові є давній загальноживаний іменниковий відповідник *реченець*, що походить від інфінітива *ректи* (старослов’янське *решти*, праслов’янське **rekti*) “говорити”, де похідник *реченець* (*речинець*) означає “строк” (ЕСУМ 5, с. 52–53). Основні українські словникарські джерела подають уживання цієї лексичної одиниці в класичній українській літературі: *РЕЧЕНЕЦЬ*, нця, ч., заст. *Строк*. Реченець умовленої сплати вже минув (Фр., VII, 1951, 115); Буває, наприклад, і так, що хтось позичить кому гроші, а той не має заплатити чим на реченець, от і про-

дають землю... (Коцюб., I, 1955, 112); Надійшов реченець виїзду до війська (Ков., Світ., 1960, 68) (СУМ, т. 7, с. 522);

Реченець, нця, м. Срокъ. Св. Л. 215. Прийде реченець у осени гроші оддамо. Могил. г. (Гр., т. 4, с. 13).

Багатий ілюстративний матеріал зі словом *реченець* наводить Л. Ткач у своїй фундаментальній розвідці про українську літературну мову Буковини наприкінці XIX – початку XX століття, що неабияк заохочує вживати це слово саме зараз:

Речинець. Термін. “Речинець до вношення подань назначений до 20 сего місяця (Б., 1895, 8, 4); Округна рада шкільна в Гусятині розписує конкурс з *речинцем* до кінця мая с.р. на посаду римо- і греко-католицького катехита (Б. 1895, 23, 3); В такім разі має він зголоситися до двірника, а двірник оцінює ту річ, визначає докладний *речинець* до продажу, оголошує се в громаді і продає” (См.-Стоцький,

Громада, 21); <...> “Для того треба звичайти читачів до порядку і до додержування *речинця* віддання, який може, приміром, виносити місяць для научних, а дві неділі для белетристичних книжок” (Кузеля, 1910, 9) (Людмила Ткач. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – початку XX століття. Частина I. Чернівці: Рута, 2000, с. 312).

Містить цю лексичну одиницю і “Лексикон львівський”, що відображає особливості мовлення Львова XX століття:

Реченець (речинець) термін: “З початком 1921 року мав я вже за собою іспит з восьмої гімназійної класи у Львові і підготовлявся до матури, що її реченець визначено мені на весну того ж року” (Яцура); “Найтяжчим було захистити дипломну працю. І справа полягала не лише в тому, щоб знайти тему і правильно оборонити, а головне, щоб дістати дозвіл на захист диплому. Треба було успішно скласти усі іспити і отримати від професора реченець – перепустку для захисту дипломної праці – і визначитися з датою захисту” (Чайківський); “Позичені у жида гроші пекли його, видавались неначе коротенькою проволокою, якою продовжено реченець виконання смертельного присуду” (Франко) (Н. Хобзей, К. Сімович, Т. Ястремська, Г. Дидик-Меуш. Лексикон львівський: поважно і на жарт. Львів, 2012, с. 633).

Отже, якщо мотиваційною основою англоамериканізму є “смертельна лінія”, то етимон слова *рече(и)нець* – *говорити, казати*, себто словом визначати термін дії. То яка потреба використовувати чужі історичні словознаки, а своїми нехтувати?

Петро ШВЕЦЬ,

журналіст-редактор, член Національної спілки журналістів України

У газеті “Слово Просвіти” докторка філологічних наук Ірина Фаріон веде рубрику “Протианглїзм”. В останньому випуску за 2020 рік це вже 14 подача під заголовком “Чи збагатило б мову вживання англійського слова *бред* замість *хліб*?” та її ж стаття “Чергова мовна омана у сфері обслуговування: мова, прийнятна для сторін”.

І рубрика, і стаття гостро актуальні. Порухнені питання потребують термінових заходів, зважаючи на те, що за порівняно короткий час в українську мову проникла і продовжує її насичувати велика маса чужомовних термінів, які, як доводить І. Фаріон, ніяк не відповідають змісту передаваних термінів чи означень.

І. Фаріон зазначає, що “Основна політико-правнича максима та новостворений неетичний лінгвономен “мова, прийнятна для всього населення” чи “мова, прийнятна для сторін” не просто нівелювали декларативну ст.2 про “державну мову українську в УРСР”, але цілком заперечували державний статус української мови...; пострадянські законодавці не виявилися такими свідомими, щоб зруйнувати зону комфорту рускоязичних та ще й вказати їм, що вони тут не просто заїди, а окупанти!” Вочевидь, що саме наведені вище у мовному законі “прийнятні для сторін” норми потребують вилучення або суттєвої переробки.

Турбуються про порушників закону...

Критиків мовного закону, серед них й народних депутатів, не хвилює абсурдність тези, що “на прохання клієнта його персональне обслуговування може здійснюватися також іншою мовою, прийнятною для сторін”. Це формулювання – “прийнятна”, – як нагадує І. Фаріон, взяте слово в слово із радянського мовного закону “Про мови в Українській РСР”, що ухвалений 1989 року, який “утверджував колоніальну модель розвитку мовного питання в Україні” і “виявився останнім подихом радянської моделі квазідержави УРСР та виявом суцільної свідомості тодішнього панівного класу в Україні – російськомовної комуністичної партії радянського зразка”. Звичайно, що під “іншу” мову потрапляє російська, а якщо китайська, уйгурська чи будь-яка інша?

Хіба тема української мови турбує лише Ірину Фаріон, а не українських чиновників, які за функціональними обов’язками мають цим питанням постійно перейматися? Окремі народні обранці, які мають втілювати у життя ухвалений Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, пропонують його скасувати, переробити, доповнити, задля основного їхнього прагнення: надати окремий статус російській мові.

Хіба не межує зі злочином відсутність урядової програми на виконання Закону України “Про забезпечен-

ня функціонування української мови як державної”? Чому Кабінет Міністрів України тільки щойно розробляє заходи у зв’язку з набуттям чинності з 16 січня 2021 року положення про обслуговування українською мовою у сфері послуг? Ці заходи для “галочки”, а де ж організаційна робота? На жаль, про це ніхто не потурбувався.

Чи не пора в терміновому порядку фахівцям національних академічних закладів укласти Тлумачний словник українських відповідників зарубіжних запозичень? Це стало б конкретною відповіддю на питання, які слова – українські чи зарубіжні – краще вживати для визначення різних термінів. Студенти одного з київських коледжів, які вивчали журналістику, навіть виконали на цю тему контрольну роботу, зібравши більше пів тисячі зарубіжних слів, що з’явилися в ужитку. Їхні старання не були підтримані, на жаль.

Між тим, народні депутати більше турбуються про порушників закону про мови, пропонуючи ще не чинні штрафи відмінити, навіть подано відповідний законопроект. Народні обранці не допускають, що за три роки, коли настане норма штрафувати за незнання української мови, працівники сфери послуг володітимуть нею і проблем не буде.

А урядовців, чиновників, народних обранців варто за незнання української мови штрафувати вже зараз.

В цьому переконана народний депутат від “Слуги народу” Олена Шуляк. Виступаючи 26 грудня минулого року в ефірі телеканалу “Україна 24”, вона, у відповідь на ініціативу своїх колег, таких як Максим Бужанський, скасувати штрафи за відмову від використання державної мови у сфері послуг, запропонувала штрафувати політиків, які не розмовляють українською мовою під час публічних виступів. Позиція О. Шуляк варта наслідування: вже давно пора в Україні ввести штрафи для політиків, державних службовців, викладачів, які не використовують державну мову в публічних виступах. Прізвища їхні відомі й у Верховній Раді, в уряді, навчальних закладах, на підприємствах та установах. Багато з них свідомо ігнорують державну мову, сподіваючись на реванш. Чи не є це зрадою?

Дуже несміливо звучить голос нового мовного омбудсмена. Можливо, причиною цього є перешкоджання його роботі. Дуже важко пробиває собі дорогу книжка про українську мову до бібліотечної системи через Інститут книги. Відбір книжок відбувається без широкої участі громадськості.

Академічні інститути, або й окремі науковці, за прикладом І. Фаріон, могли б проаналізувати законодавчі акти, урядові розпорядження, накази міністерств і відомств, засобів масової інформації на предмет застосування в них зарубіжних термінів й українських зокрема.

Застереження перед прірвою

Добре пам'ятаю хвилю обурення частини нашої публіки у відповідь на “Час смертохристів” Юрія Щербака. Звучали категоричні голоси: цей твір – провокація, він має злочинний намір підірвати наші добросусідські стосунки з Росією (а “добросусіди” вже напали війною на Україну). Щербака подеколи просто страшно читати через його трагічні пророцтва щодо викликів та загроз для України, котрі або вже здійснилися, або вимальовуються на політичному обрії.

Власне, історія нашої загальної хвороби докладно виписана і в політико-публіцистичних його книгах “Україна в зоні турбулентності”, “Україна в епоху світового шторму”, “Україна в епоху війномиру”, але то геополітика, політична публіцистика, яка здебільшого відлякує пересічного читача огромом фактології та динамічністю зіткнення ідей. А поряд – проза, котра мовби категорично відмовляється бути прозою вчорашнього чи сьогоднішнього нарративного зразку. Таке враження було, мабуть, тільки від Орвелла.

Юрій Щербак – абсолютно унікальна постать в ук-

раїнській літературі. Мабуть, єдиний із усіх письменників кількох генерацій він аніде не притрушений соціалістичними порохами. І єдиний із авторів, хто пише явно “неправильну” прозу. Тобто – поза всіма сучасними літстандартами – ні варіювання до нудотного уодноманітнення “мильного” сюжету, ні пригладування персонажів, ні народницьких захватів чи ностальгійних зітхань. Щербак у своєму письмі нагадує хірурга, в холодних очах якого важко вгадати емоції. Незмінно тримаючи в полі зору весь сектор політичного життя, чітко вловлюючи навіть найменші коливання його закулісних тіней, Щербак легко моделює найможливі соціально-політичні конфігурації чи тектонічні зрушення. Весь світовий політологів цікавить автора завперш його відлунням в Україні. Все це ми виразно побачили в уже згадуваній сенсаційній трилогії, де візіонер Щербак провістив не тільки російську агресію в Україну, а й розпад Росії на низку тоталітарних улусів і ті політичні загощення між Україною та її сусідами територіального характеру, що сталися вже згодом.

Цей роман особливо показовий для Щербака. Україна тут постає в той момент, коли сфокусувалися всі загрози для самого її існування. До всього вже нами знаного і передбачуваного головно в творах Щербака

додалося найстрашніше – цілковите знищення пам'яті українського народу. У персонажів роману немає нічого – ні якихось національних сентиментів, ні радощів, ні горя. Просто нічого ні в кого з них в жодних закутках душі. Все це вегетативні створіння з убогими рефлексами – з ними легко робити що завгодно. Українці постали перед прірвою національного небуття. Шопта націонал-радикалів з-поміж військовиків готова до повстання проти узурпатора державної влади і ніяк не може повірити в непреложність твердження видатного вченого Загороднього: “На жаль, народ вас не підтримає – народ благоденствує у своїй блаженній амнезії і тупості. У народу ампутували душу...”

Як і всі твори Щербака, цей роман – роман запитань. Антиутопія, події якої віднесено до 2045 року, – недвозначне авторове застереження про смертельну загрозу для України. Про те, що вона або сама має здолати в собі ціною неймовірних зусиль, або непомітно для себе піти в небуття...

Твір Щербака готується до друку у видавництві “Ярослав Вал” і з'явиться на початку весни. Пропонуємо читачам “Слова Просвіти” кілька фрагментів з нього.

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

Борис Михайлович Баркас

Верховний Координатор Директорії ЛІБРУ (Лібертаніанської республіки Україна), голова НІР (Народно-імперського руху) на прізвисько “Чудотворець” – Борис Михайлович Баркас – був попереджений про замах, підготований купкою молодих фанатиків із нікому невідомої організації “Ангели світла”. Членом цього об'єднання став агент таємної поліції, що влаштувався менеджером до харчівні Макдональдс на площі Льва Толстого та відстежував усі рухи терористів-нездах.

Баркас сидів у шезлонгу на балконі президентського палацу, який здіймався на вершині гори у Вишгороді; перед Координатором, що прикривав своє тіло пухнастим пледом, подарованим диктатором Аргентини, розкинувся краєвид на святиню держави – Київське море, котре рятувало Дніпро від остаточного зневоднення. Безхмарне небо хоч і зблукнуло темні його води, проте водосховище продовжувало зберігати сувору похмурий, майже зимовий вигляд.

Зітхнувши, Баркас подумав, що сидіння у Вишгороді – це державницька традиція з княжих часів, відколи тут стояв палац Ярослава Мудрого.

“Сама Історія прокреслювала лінію від Мудрого до Чудотворця”, – трохи патетично сформулював свою думку Баркас. Треба підказати її спічрайтеру. Баркас не знав ані історії цієї землі, ані топографії визначних фактів, бо не чув нічого про події, яких не було – принаймні він нічого про них не віддав. Усе, що лишилося поза особистим життєвим досвідом Бориса Михайловича, не існувало, було вигадане літописцями чи так званими істориками, які обслуговували різних правителів і виконували їхні накази та забаганки.

У цьому був твердо переконаний Верховний Координатор, якого оточували власні літописці та історики, що створювали величезні тексти його телевізійних та інтернетних послань народу – різні, з огляду на політичну доцільність поточного моменту.

Баркас побачив тінь у небі, що насувалася зі сходу. Це наближалася космічна станція “Ілон Маск” – величезний чорний диск на висоті понад чотириста кілометрів, що транслював потужні сигнали глобального інтернету на землю. Хоч би як намагалися урядові “глушилки” знищити потік ворожої пропаганди, вороги ЛІБРУ (Баркас пишався назвою своєї держави, яка несла в собі присмак свободи, “liberty”) потай, попри суворі заборони, дивилися ко мацяно. Єдине, що тижиско Координатора – те, що ворогів залишилося небагато: якась мерзена купка недобитків генерала Балюка – непримиренні українські на-

Юрій Щербак. Мертва пам'ять. Голоси і крики

ціоналісти, озлоблені ліберальні інтелігенти та недорозвинені молоді авантюристи, виховані в Польщі, в цій колісці віковичних ворогів України.

Зітхнувши, Баркас прикрив додатковим коцом – цього разу карпатським – змерзлі ноги й заходився читати текст вечірнього телеінтернетного звернення до народу з приводу невдалого замаху на його життя.

“Дорогі співвітчизники-лібруніанці, наша вільна та незалежна земля сьогодні дивом уникла трагедії, спланованої купкою безвідповідальних і жорстоких злочинців, польських агентів, що виступають проти всенародного народно-імперського руху, високою метою якого є об'єднання навколо Києва всіх євразійських держав задля створення Київської Імперії – цього материка єдності, миру і стабільності”, – читав Баркас перші слова звернення.

Думав, у якому вбранні належить з'явитися сьогодні ввечері перед очима мільйонів глядачів. Вирішив – у темно-фіолетовому, майже чорному френчі, що вигідно підкреслить вагу моменту. Уявив, як довге світле волосся, підсвітлене ззаду, ореолом святості осяє його обличчя, незворушне й богонатхненне, й тільки чорні очі, глибоко сховані в очницях, захищені суворими бровами, занурені у вічну тінь таємниці, від погляду яких люди затамували подих, відчувачуючи невідому тривогу, наче тварини перед землетрусом, примушували глядачів перейнятися незрозумілим страхом наближення страшного, але справедливого суду. Тільки останні лиходії, позбавлені залишків совісті, могли здійснити руку на народного улюбленця, цілителя та чудотворця.

Подивився на годинник. Нова примара з'явилася на овіді. Гігантська темно-червона китайська космічна станція “Конфуцій” стрімко підлітала до Київського моря. Баркас привітно помавав рукою, наче сподіваючись, що астронавти побачать його. Станція мала форму кажана – величезні крила-антени, розкинуті над землею, висилали свіжі порції новин, прямо протилежних американським. Населення земної кулі перебувало в шизофренічному подвійному інформаційному полі, розтративши всі об'єктивні орієнтири істини.

“На чолі цього мерзеного замаху, – читав далі Баркас, – стоїть відомий авантюрист Святослав Закревський, найманець американо-польських спецслужб, колишній полковник військової розвідки генерала Балюка. Безпосередня виконавчиня злочину – Тетяна Шелест, безхатне, нещасне, упосліджене створіння, наркоманка та прибічниця ЛГБТ, яку вже затримали наші спецслужби. Вона дає викривальні свідчення.”

Мішенню замаху мав стати Я. Але Провидіння відвело руку скритовбивць. Як бачите, я – не ушкоджений і сповнений сил. Я не став жертвою безжалюсних катів.

На жаль, не обійшлося без трагедії. Вибух забрав життя двох охоронців та випадкових перехожих – семирічної дівчинки та її матері.

Вчинити таке могли не ангели світла, а дияволи темряви”.

Баркас зупинився на мить і уявив Тетяну – сліпучу красуню, зірку українського телебачення, яка брала в нього інтерв'ю ще тоді, коли він був тільки цілителем, коли починала гриміти його слава чудотворця. Згадав, як Таня вихваляла його в своїх програмах на “Каналі-плюс”. У пам'яті спливали її тонкі, вродливі риси обличчя, смаглявий колір шкіри й темно-карі, сповнені небесної краси очі. Він запропонував їй пошережати у своєму приміському помісті в Кончі, але вона ввічливо відмовилася.

Координатор продовжив читання свого вечірнього виступу:

“Дорогі громадяни ЛІБРУ! (Баркас усіяко уникав слова “Україна”.) Незважаючи на всю важкість злочину – спробу його вбивства і дестабілізації нашої відродженої держави, – ми залишимося найвільнішою країною світу. Нагадаю, що в ЛІБРУ після похмурих років воєнної диктатури відновлена свобода слова, право на об'єднання громадян та їх мирну діяльність. Ми – перша держава у світі, де ліквідовано в'язниці, немає корумпованих судів, натомість діє пряме народне правосуддя.”

Отож, народ вирішить долю купки терористів-відступників, які не зупинять нашої переможної ходу до мрії – побудови демократичної вільної імперії народів планети, об'єднаних ідеалами стабільності, процвітання, миру

та духовно-інтелектуальної єдності всіх громадян.

На добраніч, любі друзі. Нехай Бог боронить ЛІБРУ!”.

“Непогано”, – подумав Баркас, вирішивши зробити кілька стилістичних правок і прибрати з тексту повторення згадки про нову імперію – Київську Русь.

До проголошення офіційної звістки про замах на нього залишилося дві години тридцять сім хвилин. За цей час люди Монахова заарештують Тетяну Шелест. До трансляції його промови – іще цілих дев'ять годин. Часу вистачало на ухвалення відповідних оперативних рішень, на репетицію і запис промови.

Святослав Закревський

Лімузин, у якому їхав Андрій Олександрович Закревський, довго продирався середмістям Києва. Крізь затемнені вікна Закревський бачив постаті старих, напівзруйнованих будинків – наче плив під водою, дивлячись на острови затоплених кораблів. Інколи в напівтемний простір броньованого електрооб'єкта, попри всі ушліщення й технології звукопоглинання, долинали скреготіння металу ззовні – коли лімузин терся своїми бортами, розсуваючи скелети старих автомобілів, що захарашували порожні вулиці. Оскільки всі урядові установи переїхали до нової столиці – Вишгорода, ці дільниці втратили стратегічне значення й тому тут не працювали патрулі національної жандармерії, а регламентне обслуговування камер спостереження було занедбане й багато з них вкривала непроглядна курява; чимало камер не працювали зовсім. Проїхали повз колишню будівлю Верховної Ради, яку після пожежі нова влада перетворила на радіолокаційну станцію. З болем дивився Закревський на руйні Печерської Лаври, знищеної під час другої російсько-української війни: саме звідти спецназ Псковської десантної дивізії почав наступ на місто, спіткавши запеклий опір добро-

вольчої бригади Героїв Майдану, що отаборилася була в приміщеннях автошляхового інституту. Тут воював Святослав, тут дістав він перше поранення й перший свій орден. Тепер тут панувала мертва пустка, й лише обгорілі іржаві танки та рештки БМП нагадували про минуле.

Залишили позаду знайому Закревському будівлю інституту глибинної психології, при якому Андрій Олександрович колись організував свою лабораторію, названу просто – Лабораторія біоінформаційних досліджень. Було це тридцять років тому, коли спалахнула Перша російсько-українська війна й коли хвиля великоімперської пропаганди почала заливати мережі, заповнювати екрани телевізорів й електронні нутроші комп'ютерів, а відтак – і слабкі душі українців. Закревський зігнув, згадавши ту далеку епоху, коли він іще не почувався старим.

Тим часом лімузин в'їхав у вузький провулок на дніпровому схилі. Зліва бовваніла гігантська титанова постать Матері-Вітчизни – шоправда, без голови, відірваної керованою ракетою, котра прилетіла з лівого берега. Безголову Мати гордо підносила щит, прорізнялений влучними чергами броньованих снарядів.

Охоронець одчинив важкі двері автомобіля. Закревський, відчувачуючи біль у суглобах, повільно видостався з комфортного затишку, опинившись у старому приміщенні, схожому на майстерню якогось київського самоука-бляхаря, який може відрихтувати пам'яті крила машини, приварити латки до дірок, залишених кулеметними чергами, й перефарбувати, якщо треба, крадену автівку. Андрій Олександрович потрапив в обійми сина Святослава – високого п'ятидесятидворічного полковника у вицвілому, обшарпаному камуфляжі без будь-яких розпізнавальних відзнак.

– Та! – Святослав міцно обійняв академіка, який іронічно подумав: сцена з “Тараса Бульби” Гоголя. А насправді був дуже роз-

чулений; не бачив сина майже рік, відколи пішов у підпілля та перевів туди лабораторію.

“Та” замість “Тату” — так змалку звав його Свят.

Вони зайшли до старовинного будинку кінця дев’ятого сторіччя, обшарпаного, зі старими віконницями, із заплісневими шибками, немовби навіть не жили. Але всередині було досить охайно. На обідньому столі, накритому на чотириох, стояла пляшка горілки; буханець чорного хліба вже був покращений, на тарілці лежали наготовані тонкі скибки сала, на кожному з яких — акуратно покладений зубчик часнику. У великій глиняній мисці парувала молода картопля, салатниці прикрашали свіжі помідори та зелена цибуля. “Де вони взяли у березні молоду бараболу?” — подумав академік і відчув, що зголоднів. Нічого з того, що стояло на столі, йому не можна було їсти з огляду на хронічні хвороби старості, але він зрозумів, що ніщо сьогодні йому не спинить від такої розкішної їжі київських пролетарів.

За столом сиділо двоє надто серйозних незнайомих мужів, які, здавалося, й при пляшці горілки трималися за стійкою “стрункою”, були поважні та зосереджені, тому схожі один на одного, ще й зарослі триденною щетиною, з однаковими непронижно-недовірливими поглядами.

Закревському спочатку здалося, що Святослав був у цій компанії за головного — розливав горілку, припрошував усіх до їжі, наче віддаючи накази. Він першим почав розмову:

— Ситуація в Україні погіршується. Ми впритул підійшли до тієї межі, за якою — розпад держави, хаос і руйна, знищення українського народу...

— Самознищення, — докинув один із незнайомих.

— І демографічна пустеля посеред Європи. Тільки землі залишаться від нас. Так звана нейтральна зона — лівобережна Україна — фактично втрачена. Режим Баркаса веде Україну до ліквідації. Я запросив академіка Закревського (Святослав навмисно не назвав його “батьком”, щоби підкреслити холодну об’єктивність обговорення, віддаленість од будь-яких родинних зв’язків), щоби він поінформував вас про результати досліджень його лабораторії. Прошу вас, пане академіку...

Святослав був первістком від Лади — першої дружини Андрія Олександровича Закревського. Вони розлучилися, коли Святославу виповнилося п’ять. Це сталося наприкінці минулого століття, в той забутий, незрозумілий доісторичний час, коли над Хрещатиком стояв сивий дим поганого румунського бензину, коли не було інтернету та мобільних телефонів, коли зграї ошустів та авантюристів почали грабувати Україну, перетворюючи трудовий люд на злидарів. Закревський називав малюка “Святком”, дружина — Славком. Від батька Святослав успадкував здатність уникливо аналізувати ситуацію, знаходити внутрішній зв’язок у, здавалось би, безнадійно заплутаних, суперечливих подіях; від матері перейняв жорстку відповідальність за свої вчинки — те, що згодом склало кодекс офіцерської честі командири Закревського. Невідомо від кого успадкував бойовність. Але ці риси ховалися в мовчазній дитині, яка захопилася самотнім самурайським спортом — бойовим мистецтвом оборони і наступу, коли твоє життя залежить не від автоматичної зброї, а від блискавичних стрибків і ударів ногами, від уміння знайти смертельно беззахисну зону на тілі ворога та вразити її: скроня, око, шия, серце, сонячне сплетіння, яйця, які незрозуміло чому

Бог виніс назовні, не сховав усередину тазу. Батько Святослава, ховаючись од злиднів і самотності, виїхав до Польщі, де знайшов роботу в лабораторії Вроцлавського університету. Повернувшись за кілька років до Києва, познайомився з підлітком — чужим, замкненим у собі Святославом, який віддано, хоч і не виказуючи ніжності, любив свою матір; той неохоче, поступово змирився зі зрадою батька, а невдовзі, познайомившись із ним ближче, підпав під чари його інтелекту. Закревський познайомив Святослава з братом Мирославом — від нової дружини. Брати називали один одного “Свят” і “Мир”, і старшому — “Святу” — подобалась роль лідера, авторитетного заводіяки, з якого молодший братик не зводив залюблених очей. Святослав ходив у уніформі Київського військового ліцею імені Богуна, куди його віддала самотня мати, що ледве виживала на копійчану зарплатню наукового співробітника, відмовляючись від допомоги Закревського. Пізніше, коли Андрій Олександрович розлучився з другою дружиною, Мирослав і Святослав побраталися ще тісніше у своїй любові й ненависті до батька. Зблизилися також їхні матері.

У третьої дружини академіка знову народився син, якого нарекли Ростиславом, Ростиком. Зростав він відлюдком, із братами не спілкувався, з батьком, який невдовзі пішов із сім’ї, контактів не підтримував.

Закревський колись у відвертій — єдиній, мабуть, за все життя — розмові зі Святославом, якого дуже любив, сказав, що його батькове життя нагадує долю волоцюги, який ночує на вокзалі — шоразу на іншому, але незмінно брудному, гамірному, смердючому, де спиш на твердих лавках, застелених старими картонними боками від ящиків; спиш недовго, доки не відчужеш грубе торсання поліцейського, який жене тебе на холодну передранкову платформу, де тремтиши в очікуванні невідь-якого поїзда.

І невідомо, куди він тебе завезе.

Святославу стало прикро за батька, коли почув це зізнання. Це трапилося дві тисячі сорокового, під час сто п’ятих уродин академіка Закревського, що їх гучно справили в готелі “Національний”, де взяв участь навіть генерал-гетьман Балюк, військовий комендант України, а також купа найвищих чиновників уряду, генералів — людей чужих, байдужих до долі академіка та його відкриттів, але ласих до телевізійних камер, до пропагандистського галасу, збуреного довкола Дня народження Закревського. Нічого не розуміючи в його наукових відкриттях, ці люди щедро роздавали інтерв’ю, вихваляючи іменника й не забуваючи себе.

— Прошу вас, — повторив Святослав, поглянувши на батька.

Закревський устиг трохи поїсти, навіть горілку пригубив, наче на поминках, бо відчув на вустах гіркоту.

— Упродовж останніх років наша лабораторія проводила дослідження впливу телевізійно-комп’ютерних сигналів на організм людини. Нас особливо цікавив феномен Баркаса. Адже погодьтесь: хай що б ми казали, але не вбивство генерала Балюка, не військова акція контрреформації відіграли вирішальну роль і змінили траєкторію України, а вибори Баркаса. Подивимося правді у вічі: вони були цілком демократичні, а результат не сфальшували. Вісімдесят п’ять відсотків виборців проголосували за Баркаса. Український народ цілком свідомо обрав його. Вражає, ви згодні?

Присутні відповіли йому мовчанням. Ніхто з них не торкнувся ні горілки, ні їжі, що вистигала в

тарілках. Закревський пошкодував, що не погамував свій апетит.

— Ви скажете, що Баркас своїм магічним поглядом і гіпнотичним талантом цілителя, своєю популярністю чудотворця примусив увесь народ проголосувати за нього. Чи не так? І ми так думали, коли починали дослідження. Ми вивчили всі матеріали попередньої практики Баркаса від самих початків його діяльності. Він вигулькнув на поверхню десь у бесарабських степах. Ми нічого не знаємо про його походження, його освіту. Темне минуле. Кажуть, що працював санітаром у психіатричній лікарні та побачив, як лікарі божевільють під впливом своїх пацієнтів. Ми знайшли перші телевізійні записи виступів Баркаса в клубах малих містечок, коли він лікував літніх людей і допомагав безплідним матерям завагітніти. Бачили, як падають жінки до його ніг, цілують його руки. Він лікував чоловіків-імпотентів, наповнював їх сексуальною силою. Але ніколи не займався політикою. Ніколи. Потім він зник невідомо куди, а в дві тисячі сорок першому році знову вигулькнув на одному з національних телеканалів. Вже не тільки як чудотворець, як цілитель, але й як філософ-революціонер. Його програма називалася “Що є істина?” й мала шалений успіх. Чому? Як ви думаєте?

Учасники наради знову суворо промовчали.

— Тому що він знімав страх смерті. Найважливіше екзистенційне почуття будь-якої людини — страх смерті, небажання вмирати, — тихо, але повільно та виразно мовив академік Закревський.

Святослав, високий мускулястий чоловік із дочиста поголеним черепом і довгою рудою бородою (йому хтось сказав, що він схожий на вікінга, й він цим пишався), слухав батька, якого давно не бачив, відчувачи жорстку вагомість і малоприємну правдивість його слів.

Святославі колеги, які готували вбивство Баркаса та воєнний переворот, уважали Верховного Координатора дрібним самозванцем, черговим “перекотиполею”, занесеним в Україну чужими вітрами, вбогим авантюристом, результати виборів якого були сфальшовані народно-імперським рухом. Опозиціонери Баркаса проголосили маріонеткою в руках нью-йоркського мафіозі Дрофи, який походить із Києва.

Святослав із подивом переконався, що його батько, попри свій похилий вік, не впав у старечу немічність, зберіг живу пам’ять і силу думки. Старий Закревський — невеличкий на зріст (Святослав різко відрізнявся від батька), лисий, укритий білим пухнастим заростом, із ротом, що безперестанно перебував у русі, наче Андрій Олександрович шомиті беззвучно розмовляв сам із собою, вражав тих, хто не знав його, прихованою енергією, яка інколи виривалася назовні під час суперечок. Тоді спокійний, розсудливий академік раптом перетворювався на незнайомого громоподібного істоту, ладну знищити все навкруги. За це миролюбні обивателі від науки називали його психом ненормальним і змінили його прізвище на “Закривавський”.

Святослав подумав, як сильно він любить батька і як ним пишається. Водночас — наскільки ж далекий він од нього...

— Якщо всі релігії заспокоювали людину, запевняли, що після смерті існує безсмертя, Баркас пішов іншим шляхом. Він сказав, що життя — це сон, і все в ньому нереальне. Також і смерть. “Забудьте про неї”, — навіював він. Але це так, побічні спостереження. Головне не це. Ми в лабораторії помітили, що після дві тисячі

сорок першого року і аж до виборів сорок третього з’явилися нові аспекти, пов’язані з постаттю Баркаса. По-перше, неабияк зросла кількість зображень Баркаса, мультиплікованих на екранах різних гаджетів. Чи ви хочете подивитись документальні матеріали про Першу світову війну, чи цікавитесь циганським романсом або долею канібали Індонезії — так чи інак ви спіткаєте Баркаса: фрагменти з його виступів, його пресконференцій, його навіювань. А по-друге, — і це головне, — зросла сугестивність його впливів на одиницю часу й енергію випромінювання, що вираховується за спеціальною формулою. І — увага...

Академік Закревський призначив свою промову, хоча його рот продовжував рухи, наче передавав якусь інформацію глухонімим, які вміли читати по вустах. Ніхто не ворухнувся — всі й так були сповнені уваги, бо не розуміли, до чого веде академік, розповідаючи про Баркаса. Вони й без цієї розповіді були переконані, що Баркаса — цього добаного скурвисина, агента ОРДІ і маріонетку Дрофи, хай звідки б він походив і кого зцілював би, треба знищити: він зі своєю зрадою штовхав Україну до прірви. Про що тут можна дискутувати? І навіщо ми зібрані тут, ризикуючи життям? Заслуховувати фантазі старого академіка, в якого в голові вже гуляють глюки? Чи готувати повстання? Так думав дехто з присутніх.

— Я розумію вас, — сухо сказав Закревський, зиркнувши на суворих чоловіків за столом. — Ви — люди військові, думаєте, як знищити режим Баркаса, вбити їх. Вб’єте — а що потім? Чи підтримують вас українці? Бо влада тримається не на багнетах, а на вірі людей. Власне, ось що головне: минулого року наша лабораторія виявила, що програми Баркаса випромінюють особливий вірус. Вірус безпам’ятства.

Ми довго не вірили, думали, що Баркас і його господарі застосували гіпнотичну зброю. Але врешті переконалися, що це — народжений у надрах електроніки штучний вірус. Справжній РНК-вірус у формі пістолетної кулі, яка, проникаючи в мозок, діє, наче куля розривна: нищить нейрони та синапси головного мозку, стерилізує людей, убиваючи пам’ять та здатність мислити раціонально, об’єктивно аналізувати події. Головне, що цей вірус, виривавшись назовні, подолавши бар’єр телеканалу чи комп’ютерного скріну й заразивши людину, перекидається далі, від людини до людини, спричиняючи спочатку локальні спалахи інфекції, яку ми назвали “хвороба забуття” — “no memory disease”, — а згодом запалює пожежу загальнонаціональної епідемії. Ми виділили цей вірус і назвали його “ЕВН NМV-45/01”, тобто електронно народжений вірус людини, що викликає втрату пам’яті. Встигли вивчити геном, пізнали механізми передачі. Ось цей вірус.

Академік витягнув із внутрішньої кишені старої, колись зеленої, модної серед екологів, а тепер вицвілої куртки, купленої ще в Польщі, плаский флакончик із темного скла, трохи схожий на незмінного супутника алкогольів — напівзгнучу алюмінієву пласку пляшечку для улюбленого напою.

— Вірус зберігається тут, на культурі тканин мозку, — пояснив він, обережно ховаючи флакончик. — Це — перший у світі виявлений випадок переходу комп’ютерного, штучно створеного вірусу до людини. Це відкриття світової ваги й ми пишаємося цим. Маємо намір передати зразки і опис до Світового Комітету вірусологів і надрукувати статтю в “Nature”. Ми вважаємо,

що це — бойовий вірус, застосований із метою знищення українського народу. А Баркас та його люди — розповсюджувачі цього вірусу. Зрештою, вони ж і перші жертви цієї чуми. Ось чому вони заслуговують на сувору кару.

— Що конкретно ви пропонуєте? — після нетривалого мовчання спитав один із двох незнайомих чоловіків. — Припинити нашу боротьбу, пожаліти Баркаса й дозволити йому і далі ширити епідемію? Погодитись на загибель України?

Закревський знову відчув напад голоду (“Мабуть, рівень цукру в крові підвищився”, — подумав), тож нахитрикнув холодну картоплину на виделку.

— Я сказав те, що я сказав. Це — світове відкриття, яке покаже, чому людина може відмовитися від свого минулого, від історичної пам’яті, від того, що перетворює зграю людиноподібних істот на народ. Націю. Я — не військовий, висновки робити вам. Але фактор епідемії безпам’ятства вам доведеться врахувати. Інакше ви не зможете довго утримувати владу. Люди пошлють вас якнайдалі.

— А чому ви, ваші співробітники, ми, учасники руху опору, не захворіли на цю хворобу? — іронічно мовив другий незнайомиць.

Не Свят, а він, мабуть, і є найголовнішим начальником, вирішив Закревський. Його син Святослав мовчав: або знав таємницю відкриття Закревського, або дотримувався субординації у присутності старших офіцерів.

— А чому десять-п’ятнадцять відсотків популяції не хворіє під час епідемії грипу, сарсу, мерсу, чуми, ковіду, туберкульозу, СНІДу? — спитав Закревський. — Існує вроджений імунітет. Якби ми захворіли, то сиділи б зараз на нараді в Баркаса в управлінні національної жандармерії та думали б, як знищити Рух Опору.

— Ви вважаєте українців ідіотами, неспроможними протистояти безпам’ятству? — напосідав перший незнайомиць, на чолі якого академік помітив глибокий шрам. Тембр його голосу відгонив металом і гучав так, наче мав штучне походження. Закревський згадав, що чув про цю людину, яку звали “скаженим Ярема” — за хоробрість і жорстокість у винищенні ворогів під час проведення повстанських операцій.

— Я переконаний, що відсоток безнаціонального планктону серед українців був і залишається дуже високим. На відміну від поляків, угорців, німців, євреїв, китайців. Нас розбешували, денационалізували кілька віків поспіль, а потім на додачу інфікували цим вірусом.

— Ви можете створити вакцину проти цієї зарази? — не вгамовувався “скаженим Ярема”.

Закревський похитав головою.

— Ні. Це не так просто. Перебуваючи в підпіллі, ми не можемо навіть швидко зареєструвати новий вірус. А про лабораторні й клінічні випробування вакцини годі й казати... У найліпшому разі міне роки три.

Ярема владно поклав руки на стіл. Закревський побачив на місці правої кисті куску з уцілілим великим пальцем.

— Дякуємо, пане академіку, за дуже цінне повідомлення. Рух Опору надасть вашій лабораторії всю можливу підтримку. А ми, — Ярема окинув поглядом офіцерів, — зробимо відповідні висновки. Зрозуміло, що треба поспішати. Наряду закінчено.

Він устав і мовчки вийшов із за столу. Академік зрозумів, що помилився: командував тут саме “скаженим Ярема”, а не той незнайомиць, який першим спитав, що робити.

Далі буде.

“Таким він і є, Георгій-Юрій Філіпчук, учитель, педагог, сіяч і захисник доброго, вічного, нескореного українського Слова”.

Гідний свого роду і народу

Закінчення. Поч. на стор. 1

Саме тому, що частина українців, особливо мешканців Криму, Донбасу, Приазов'я була інфікована духом колоніальної вторинності, фальшивою ідеєю братерства з російським народом, “віковичною дружбою” зі “старшим братом” і сталася агресія путінської Росії в Крим і на Донбас, відбулася окупація цих українських територій. Для того, щоб убезпечити себе від нових агресій, як інформаційних, так і військових, передусім із боку північного сусіда, й необхідно формувати національну ідентичність, аргументовано відкидати чужі ідеології, виховувати українську націю відповідно до цінностей україноцентризму та європеїзму. Це головне завдання, наголошував академік-педагог Георгій Філіпчук, яке постало нині перед національною елітою — вчителями, педагогами, письменниками і філософами, воїнами і культурними діячами.

“Виховання нації — найбільш державотворча “реформа”, — звертався до університетських викладачів, студентів, працівників культури автор праці “Національна освіта: особистість і суспільство”, “Націєтворчість освіти”, “Національна ідентичність: культурно-освітній вимір”, “Філософія економічної освіти сталого розвитку”, “Українськість: витоки, виклики, відповіді”. Георгій Філіпчук дарував університетам, бібліотекам Маріуполя, бібліотеці полку “Азов” ці та інші свої праці, зокрема, видрукувані Всеукраїнським товариством “Просвіта” ім. Т. Шевченка публіцистичні три книжки серії “Духа не вгашайте”, книжечки-“метелики” “Педагогіка особистості і національної гідності”, “Світіння Культурою”, “Що ми?.. Чий сини?”, закликаючи “не забути, зберегти і зміцнити національний дух народу”. Бо, як стверджує цей учений і педагог, “творення духовності народу, олюднення людини” слід вважати найважливішим завданням сучасної української національної освіти.

Я приємно вражався, з якою увагою сприймалися емоційно вразливі та концептуально чіткі виступи Георгія Філіпчука, сам слухав із неослабним зацікавленням і думав-переконувався в тому, що тільки національні ідеали і цінності здатні гарантувати збереження національної ідентичності, захистити духовність і мораль від космополітичної корозії, від деструктивного впливу глобальної субкультури та не дати втягнути нас у систему уніфікаційних “вирівнювань” культурних контекстів. Тому так важливо, — як тут не погодитися з Георгієм Філіпчуком, — не загубити, зберегти дух народу, національний дух. Саме із цією метою автор книги “Націєтворчість освіти” пропонує впровадити в освіту націокультурну парадигму, завдяки якій можна і слід подолати соціальний, духовний, політичний дискомфорт у суспільстві. Це означає необхідність рішучого відкидання національного нігілізму, бездуховності, політичного

сепаратизму та формування на якісно вищому рівні громадянської й політичної свідомості народу, плекання національної гідності, честі, почуття гордості за Україну, поваги до власної історії, культури, науки, духовності рідного народу.

Успішне вирішення освітніх завдань неможливе без впровадження державної культурно-освітньої мовної політики, бо як наголошував В. фон Гумбольдт, “мова народу — це його дух, а дух народу — це його мова”.

Мова посідає особливе місце в системі людського духовно-практичного пізнання і освоєння світу. Георгій Філіпчук у своїй науково-освітній діяльності багато уваги приділяє розвитку рідної мови, посиленню її особливої місії як консолідатора нації і як транслятора культурно-духовних цінностей українського народу. Він обстоює мовно-культурний пріоритет освіти, обґрунтовує тезу про державну мову як чинник

вироблення екологічної свідомості, культури і цілісного екологічного світогляду, екологічної освіти і виховання, наполягаючи на необхідності набуття наукових знань про природу, про природне середовище та принципи гармонійного розвитку людини і довкілля. Людина повинна усвідомити свою особисту екологічну відповідальність, досягти осмисленого розуміння взаємозв'язків між культурою та навколишнім природним середовищем.

Георгій Філіпчук із висоти свого державницького досвіду як народного депутата України трьох скликань, голови Чернівецької обласної державної адміністрації, міністра охорони навколишнього природного середовища закономірно дійшов до висновку, що екологічна освіта і виховання повинні бути одним із пріоритетних напрямів державної політики, а сама держава зобов'язана чітко визначити свої обов'язки перед природою заради досягнення гармонії, цілості між людською спільнотою і природним середовищем. Таку концепцію взаємовідносин між суспільством і довкіллям нині послідовно обстоює європейська екологічна думка, екологічні рухи, наукова спільнота.

Екологічна культура, як і будь-який інший інваріант культури, спрямована на досягнення нових духовних обріїв, на формування в людині вищих якостей нових смислів життєдіяльності людини. Адже в наш час природа є особливою сферою людської відповідальності, вона багато в чому допомагає розкриттю нових джерел сенсу життя в умовах катастрофічного його знецінення, стимулює усвідомлення людиною її головної ролі у виробленні стратегії співіснування в гармонійній єдності усіх систем ноосфери. Саме людський розум зобов'язаний розробити “нову ноосферну ідеологію людства” (Сергій Кримський), в основі якої має бути “розуміння спорідненості людської, тваринної і планетарно-екологічної систем ноосфери”².

Внаслідок співтворчості, гармонійного співбуття природи і людини можливе якісно нове піднесення духу, досягнення вищого рівня духовного освоєння

навколишнього світу на основі ціннісного змісту національної культури. Особливо в наш час, в період “переоцінки цінностей”, глобалізаційних викликів, коли нівелювання, вирівнювання форм розуміння та існування людського буття загрожують втратою, за С. К'єркегором, людською істотою власного Я, а етносом — свого національного образу, національні культури набувають виняткового значення в прагненні людини не лише не загубити себе як духовного індивіда, але й самоздійснитися завдяки національним духовним цінностям і пріоритетам. Як стверджував Сергій Кримський, “нація і є визначальною сферою функціонування культури”, а “культура існує тільки в національному вигляді, бо нація є специфікованим автопортретом людства і водночас історичною особистістю...”³.

Отже, набуття індивідом культури здійснюється передусім заради налагодження і забезпечення духовних зв'язків між внутрішнім світом людини і формами існування зовнішнього світу, природного світу, світу довкілля. Завдяки культурі й освіті індивід самоздійснюється, внутрішньо підноситься до рівня гармонії з універсальним, із Абсолютом, дає йому “змогу крізь національне прозирати універсальне, тобто переломлювати загальнолюдський досвід у національну іпостась буття”⁴.

Саме виступи Георгія Філіпчука в Маріуполі, мої з ним часті розмови і стимулювали мене на оці міркування про екологічну освіту, про екологічне прозрівання і виховання нації, а саме цим питанням і присвятив Георгій Філіпчук монографічне дослідження “Філософія екологічної освіти сталого розвитку”.

...Прожили ми неподалік від Маріуполя — на базі полку “Азов” в Урзуфі, де нас зустрічав увечері, після повернення з міста, рвний з дощем вітер із Азовського моря. В той останній вечір нашого перебування серед воїнів-добровольців в полку було оголошено траур. Сотні азовців вишикувалися на плацу. Палахотили розбурхані різкими поривами вітру смолоскипи, маючи бойові штандарти. Темні і глуха скорботна тиша. Командир полку “Редис” виголосив прощальне слово над труною однополчанина-воїна “Волина”. Трикратний автоматний залп — і ряди покотилося гучне “Слава героям! — Смерть ворогам!”. Сотні азовців один за одним підходили до труни свого побратима, вклякали на мить,

торкаючись рукою домовини, і мовчки проходили далі. Ми, я, Георгій Філіпчук і Леонід Тома, також в цьому скорботному прощанні слідували за бійцями, переживаючи особливе хвилювання і відчуття тривоги, небезпеки. Поряд, зовсім близько, за кілька кілометрів від Урзуфу починається лінія фронту. Про війну і загрозу нового вторгнення в Маріуполь російських агресорів свідчить ушкоджений бомбардуванням у січні 2015 року мікрорайон Східний, розташоване неподалік майже повністю знищене Широкино. Саме там, серед воїнів-добровольців “Азову”, особливо в драматичні хвилини прощання з азовцем “Волинем”, ми відчули, що мир у Приазовському краї є відносним. Я раз у раз поглядав на Георгія Філіпчука і бачив, як закам'яніло від емоційної напруги і переживання його обличчя. Відчувалося, що в ньому прокидався інстинкт месника, бійця, готового в цю ж мить кинутися в бій, піти в атаку на ворога. Тільки б прозвучав клич, тільки б пролунала команда. Чи не тоді, під час надзвичайно хвилюючого траурного ритуалу прощання із воїном “Волиною”, я переконався, яким прозоро і символічним було охрещення дитини в День Святого Миколая Георгієм на честь Юрія-Зміборця. Але коли я згадував виступи Георгія Філіпчука в Маріуполі, його одержиму відданість будь-якій праці на благо України — від шкільного вчителя історії, методиста історії та права, інспектора шкіл, начальника обласного управління на рідній Буковині до голови Чернівецької обласної державної адміністрації, голови комітету Верховної Ради України, Міністра охорони навколишнього середовища України — то мимоволі зринало в пам'яті ще й друге значення імені Георгій, яке запозичене з грецької мови і походить від іменника “землероб”, утвореного з основ іменників “земля”, “праця”, “робота”. Таким він і є, Георгій-Юрій Філіпчук, учитель, педагог, сіяч і захисник доброго, вічного, нескореного українського Слова, великий трудивник-подвижник на ниві національної освіти, який вважає найвищим гуманним громадянським обов'язком виховувати в українській людині любов до рідної мови, національної культури, історичної пам'яті, національних і духовних святинь, повагу до власного “Я”, свого Роду, Народу, України.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ

¹ Філіпчук Георгій. Націєтворчість освіти. Чернівці: “Зелена Буковина”. 2014. — С. 84.

² Кримський Сергій. Під сигнатурою Софії. — К.: Видавничий дім “Киево-Могилянська академія”, 2008. — С. 258.

³ Там же. — С. 85.

⁴ Там же. — С. 422.

консолідації і безпеки, наполягає на людино- та культуроцентричності в освітній політиці, розкриває систему аргументів на користь принципу народності, який має бути ключовим у національній освіті, бо без народності “неможливо творити сутність виховної системи етносу, народу, нації, наближеної до Людини”¹.

Учений-педагог переконаний, що давно назріла потреба в гуманізації та гуманітаризації освіти на всіх її рівнях, одухотворення самого процесу набуття знань, плекання творчої особистості, для якої духовні цінності мають бути визначальними. Тому стратегічні напрями освітньої політики повинні узгоджуватися з логікою національних інтересів та досвіду передусім європейських країн.

Духовно зріла особистість свідомо здійснює вибір свого власного образу, смислу свого буття, свого призначення в світі. І якщо слідувати за Гете і вважати, що людина — це “природа зсередины” самої себе, то неминуче постає проблема взаємозалежності буття людини та природи. І людина не може розглядатися як зовнішня щодо природи сила, спрямована на її перетворення чи удосконалення в своїх егоїстичних інтересах. Людина повинна шукати можливості й шляхи включення людського розуму в систему живої природи заради набуття єдності життя, планети, інстинкту й духу, заради творення ноосферної цивілізації. Георгій Філіпчук у своїх виступах достатньо уваги приділив проблемі форму-

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

Богдан Козак: «Коли у митця є талант, вік не має жодного значення...»

(Три спогадання, нав'яні книгою Богдана Козака та книгою про нього)

“Сергій Данченко не закрив переді мною своєї душі...”

Наприкінці минулого року вийшли в світ у Львові два прекрасних видання (Козак Б. У лабіринтах історії українського театру. Львів: Видавничий дім ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 386 с.; Богдан Козак. Актор, педагог, науковець. Львів, 2020. 260 с), приурочені до ювілею видатного львів'янина Богдана Миколайовича Козака — народного артиста України, академіка Національної академії мистецтв України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, актора Львівського національного академічного драматичного театру імені Марії Заньковецької.

У першій книзі зібрано театрознавчі дослідження Богдана Козака. Мене відразу потягнуло до розділу “Особистості”, в якому автор розповідає про великих українських майстрів Миколу Садовського, Марію Заньковецьку, Леся Курбаса, Бориса Тягна, Олексу Рипка... Не переказує вже відоме по-своєму, хоча його бачення й само по собі було б дуже цікаве, а викладає результати власних наукових досліджень і нових відкриттів! Скажімо, блискучий нарис про два семестри навчання молодого Леся Курбаса у Віденському університеті в 1907–1908 рр. написано за архівними документами, найперше власноручними записами звичайного слухача філософського факультету...

Мою увагу привернув унікальний есей “Штрихи до творчого портрета Сергія Данченка”, бо ж добре знав Сергія Володимировича в останні роки його життя, неодноразово зустрічався з ним під час роботи над книгою “Театральний танDEM (Феномен Данченка — Ступки)”, яка побачила світ у Львові 2000 року. Тому здатен оцінити хвилюючу наповненість цих рядків Богдана Козака про Сергія Данченка та себе: “У 1978 році я не поїхав з ним до Театру ім. Івана Франка. За кавою у “Золотому півнику” мали довгу й відверту розмову. Ми завжди розуміли один одного, він не закрив переді мною своєї душі, не закрив і дверей театру, куди перейшов працювати. Будь-якої миті я мій увійти туди”.

Як відомо, з групою заньківчан у Київ переїхав і Богдан Ступка, а конгеніальний Богдан Козак не міг і не хотів залишити маму (вона навідріз відмовилася покидати Львів), й це викликає у мене захоплення сином, який склав світову славу рідному театрові на львівській сцені. Сергій Данченко, котрий, за справедливими й точними словами Богдана Козака, мислив масштабно, державотворчо, зв'язав поступ українського театру з розвитком театру європейського, в 1970-х роках в іпостасі головного режисера вивершив у Львові неповторний академічний Театр імені Марії Заньковецької. Приїхавши до столиці, Данченко не лише врятував од творчого краху Київський академічний театр імені Івана Франка, але й підняв його на світові котурни.

Богдан Миколайович із вдячністю розповідає про те, що саме Сергій Володимирович відновив у 1974 році функціонування театральної студії в їхньому театрі, а, від'їжджаючи в Київ, попросив його завершити навчання зі студійськими свого курсу, випуск якого відбувся в 1979 році: “Саме з його легкої руки я розпочав свою театральну-педагогічну діяльність”. У цьому епізоді, як у бур-

штині, застигла величезна довіра Вчителя до талановитого учня. Богдан Козак сповна виправдав її, кілька десятиліть викладаючи майстерність актора, очолюючи понад 20 років кафедру театрознавства й акторської майстерності, створену за підтримки Івана Вакарчука — ректора Львівського національного університету імені Івана Франка.

Великий Сергій Данченко вважав, що в акторах українського Національного театру нація має споглядати себе, собою милуватися і себе вдосконалювати. На мій погляд, Богдан Козак був і залишається видатним підтвердженням цих мудрих слів.

“Акторів підвладна лише мить сучасного...”

У моїй книзі “Богдан Ступка. Біографія” (2012) є розділ “Богдан Козак про Бориса Тягна та його студію”. Там можна прочитати таке:

“...Богдан Козак дуже цікавий мені ще й як театрознавець, дослідник історії Львівського театру ім. М. К. Заньковецької. Більше того, саме він і лише він (!) так яскраво, повно й тепло написав про акторську школу заньківчан, зокрема про театральну студію Бориса Тягна, що мала два випуски: у 1959–1961 роках у ній навчався Богдан Ступка, а в 1961–1963 роках — Богдан Козак. З дозволу Богдана Миколайовича використовую його матеріали. Погодив це і з Богданом Сильвестровичем, бо сам Ступка вважав, що необхідно розповісти історію театральної студії, яку він закінчував, та викласти біографію його вчителя Бориса Тягна”.

Згадані матеріали вміщено й у книзі Богдана Козака “У лабіринтах історії українського театру”. У ній окремий розділ називається “Акторська школа у Львові”, в якому розглянуто шляхи становлення української акторської школи в місті, починаючи з 1864 року, тобто з часу появи українського професійного театру в Галичині. Праці Богдана Козака допомогли мені глибше й всебічніше зрозуміти максимум Богдана Ступки — “Львів — це коріння”. Саме так і назвав першу частину біографічної книги про нього.

У стислих, сказати б, економних на слово і багатих глибокою думкою, точно розрахованих текстах Богдана Козака дивовижно сплавлено важливу наукову інформацію безстороннього дослідного дослідника, здобуту в архівах, інших документах, із об'єктивними доволітніми спостереженнями й свідченнями безпосереднього видатного учасника театральної історії Львова, значить, України. Це — неповторний феномен, який уже став унікальним явищем української театральної культури.

Щодо театральної іпостасі самого Богдана Козака, який прожив на сцені понад 170 ролей, то було б наївно намагатися в невеликій статті охопити весь огроми його Таланту. Відзначу лише, що Богдан Ступка на моє давнє запитання про те, кого з улюблених акторів він виділив би ще й окремо, спеціально, відразу назвав

Богдана Козака і Федора Стригуна... Власне, це не обговорюється!

Театрознавчі роздуми й спостереження Богдана Миколайовича вражають своєю глибиною й афористичністю. Скажімо: “У мистецтві вік не має жодного значення, важать ознаки професіоналізму: культура, міра, смак і точність виконання”. Або: “Акторів підвладна лише мить сучасного... Кризь неї він може сягнути минулого...”

Заворожують міркування, позначені генетичною “львівськістю” Майстра, зокрема, про те, що світ театру, в якому він творить уже півстоліття, видається йому, як і Львів, загадковим лабіринтом творчих миттєвостей... На його думку, ролі креслять обличчя актора, як львівські будинки творять лише міста — різні стилі, різні епохи... Актор обов'язково переживає, коли втрачає роль. А місто? Цікаво, чи воно відчуває жаль, коли втрачає якийсь будинок? А, може, місто іронічно сміється, як сміється Час...

“Коли актор народжує роль, місто аплодує, дарує успіх, а потім байдуке відвертається і чекає народження нової вистави, нової ролі. Минуле і теперішнє міста — поруч у його будинках, вулицях, якими можна прогулятися, торкнутися стіни”.

Гадаю, старовинний Львів ніколи не відвертається від свого великого громадянина, втім, очевидно, незмінно чекає його нових ролей...

Згадую Богдана Миколайовича в ролі сімдесятирічного таємного радника Маттіаса Клаузена у виставі “Перед заходом сонця” нобелівського лауреата Герхарта Гауптмана (режисерка народна артистка України Алла Бабенко), показаній на франківській сцені в Києві у 2018 р. У його образі бачу вражаюче, пронизливе втілення ідеї віковичної справедливості, згідно з якою, говорячи словами самого Богдана Миколайовича, “кожна людина прагне щастя, незалежно від віку”. Навіть перед остаточною заходом сонця... Відразу переконуюєшся, що всі роздуми й афоризми Майстра пропущені через його серце... Пам'ятаєте як у Тараса Шевченка? “Серце болить, а розказувать треба...”

“Дорога до Шевченка — це дорога на прощу...”

Особисто познайомився з Богданом Миколайовичем у березні 2010 року, коли він отримав Національну премію України імені Тараса Шевченка за концертне виконання поетичних композицій “Євангеліє від Тараса” та “Думи” за творами Тараса Шевченка. То була видатна подія для всієї театральної України, а для заньківчан — особливо! У театрі служили тоді два лауреати Шевченківської премії — народний артист України Федір Стригун і народний художник України Мирон Кипріян, але вони отримали нагороду у 1978-му, тобто понад тридцять років тому. “Бог любить трійцю” — сказав тоді Богдан Козак...

Вже через кілька днів після вручення йому високої нагороди лауреат представив поетично-му-

зичну композицію “Послання...” в Культурному центрі України в Москві на Арбаті, 9. Концертний зал Українського дому був ущерть заповнений, але камерно-теплий. Успіх артиста надзвичайний, неперевершений!

— Я читаю Шевченка з молодих років, — сказав тоді Майстер, — і вважаю “Кобзар” українським Євангелієм. Його поезія має таке колосальне енергетичне поле, що читати її щодня просто неможливо. З власного досвіду знаю, що дорога до Шевченка — це дорога на прощу, бо його твори допомагають осушити, ким ти є та ким маеш бути. Такі відкриття можна зробити тільки на сповіді...

Актор справді стояв на сцені Культурного центру перед шанувальниками його творчості, як на сповіді, — відвертий, щиросердний... Працівниця Центру, театрознавиця Ассоль Овсянникова захоплено писала про той дивовижний вечір: “Коли випадає щастя зробити подібні відкриття, розумієш, що ти досі нічого про Поета не знав, не розумів та не розкодував його творів. Богдан Козак — щасливий виняток. Його трактування Шевченка побудоване на акторській майстерності й темпераменті. Коли перебуваєш під впливом акторської енергетики, часом здається, що вуста митця промовляють Тарас Григорович...”

Чи ж може бути вищим поцінування творчості видатного Майстра...

Ассоль Овсянникова взяла інтерв'ю у Богдана Козака, яке відсутнє серед його численних публікацій, умічених у вже згаданій книзі “Богдан Козак. Актор, педагог, науковець”, але опубліковане у виданнях Культурного центру. Воно має всеохоплюючу назву: “Богдан Козак про Тараса Шевченка, національну премію, театр, педагогіку, Москву і Культурний центр”. Але мені вдається торкнутися лише відвідання Культурного центру:

“Мене просто вразив ваш Центр. Це справді величний палац із дивовижною атмосферою — достойне представництво нашої країни. Мені бракує слів, щоб висловити враження...”

Втім, хочеться передати і ширшу радість артиста з приводу вручення йому найвищої нагороди:

“Я щасливий і гордий, бо, маючи звання народного артиста України, досі не мав Шевченківської премії — українського Оскара” в царині мистецтва і культури. Потрапити до короти краших із найкращих — це почесно і прекрасно. За це вдячний Господу Богу, долі й Тарасові Шевченку”.

Богдану Миколайовичу запам'яталася тепла зустріч із бать-

ками учнів Української недільної школи, що діяла в Культурному центрі:

— Мене запитали про театр, Львів та Україну. І я радо розповів краям усе, що їх цікавило. До речі, те, що є така школа в Українському домі — для мене теж відкриття. Те, що батьки приводять дітей і прагнуть, щоб вони не забували свою мову — це прекрасно. Я вважаю, що кожен батько і мати, куди б доля їх не закинула, зобов'язані навчити свою дитину рідної мови предків. Побувавши в Культурному центрі, я відкрив для себе високу українську культуру, що живе і пульсує...

Доречно нагадати, що в Культурному центрі України в Москві неодноразово побували колеги й учні Богдана Козака, зокрема, відбувся творчий вечір його учениці, заслуженої артистки України Олександри Лютої, яку вітає і відомий московський театрознавець, великий друг Українського дому, Борис Поюровський. На сцені Центру пройшла вистава Національного академічного драматичного театру імені Марії Заньковецької “Оповідання невідомої людини” за Антоном Чеховим (актори — учень Богдана Козака, заслужений діяч мистецтв України Юрій Чеков, Марія Шумейко, Юрій Волинський). В березні 2012 року відбувся показ вистави “Спогади про Саломею” за п'єсою Романа Горак в постановці Алли Бабенко (актори — народна артистка України, учениця Богдана Козака Любов Борозвська і народна артистка України Олександра Бонковська).

Звісно, не можу не згадати, що мені пощастило, починаючи з 2010-го й упродовж шести років, поряд із Богданом Козаком, бути членом Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка. Разом із великими українцями Борисом Олійником (голова Комітету), Романом Балабаном, Василем Герасим'юком, Іваном Драчем, Віктором Ковтуном, Олександром Сизоненком, Мирославом Скориком, Марією Стеф'юк, Богданом Ступкою, Дмитром Стусом... Ніколи не забуду, що й у цьому видатному товаристві Богдан Козак усе-таки вирізнявся витонченим, глибоким інтелектуалізмом...

За нашу каденцію лауреатами Шевченківської премії стали Дмитро Богомазов, Мирослав Дочинець, Лідія Забіляста, Анатолій Криволап, Левко Лук'яненко, Петро Мілянко, Петро Панчук, Петро Печорний, Радю Поклітару, Анжеліна Швачка, Василь Шкляр та інші видатні митці України.

Дякую долі за дружбу з Богданом Козаком...

Олександр БАКУМЕНКО,
м. Київ.

Окрилена словом душа До 80-річчя від дня народження Ганни Чубач

Твори Ганни Чубач належать до золотого фонду української поезії, про що свідчать її талановиті книжки останніх десятиліть. У великій літературі вона активно заявила про себе 1970 року книжкою "Журавка", виданою в Києві видавництвом "Радянський письменник". А у 2020 році, з нагоди золотого ювілею творчої діяльності поетеси, завдяки її дочці Оксані Чубачівні, побачила світ остання, вісімдесята, посмертна збірка поезій "Реліктові дерева".

Висновуючи головну думку про творчість поетеси першого десятиліття двадцять першого століття, хочу відзначити безпосередність і відкритість поетичного слова Ганни Чубач, ту відкритість, яка підкреслює інтелігентність її поезії. Мудрі мотиви народної поезії у творчості Ганни Чубач, водночас, як і призначення її творів для широких читацьких аудиторій, є головною ознакою її інтелігентного мистецтва. Бути самій собою, у розумінні Ганни Чубач — це, передусім бути серед людей, творити для людей, або, як вона пише:

*До Центру Всесвіту тяжіє
Моя Окрилена Душа.*

Ганна Чубач своїми книжками "Дзвінка ріка", "Озвучена печаль", "Серед зневір і сподівань", "Хустка тернова", "Радість висоти", "Реліктові дерева" стверджує спадковість кращих національних традицій у розвитку класичної української поезії.

Захоплює філософське звучання останніх книжок Ганни Чубач, відсутність в них так званої експлуатаційної поезії, тобто поезії під загальновідомою любов і загальноприйняту романтику, відсутність давно відпрацьованих штампів. В поезії Чубач, на відміну від багатьох відомих поетів, відчувається справжній інтерес до сучасного життя. Щире хвилювання та тривога допомагають їй уникати в підтексті книги інерційного сприйняття життя. У надтексті, у свідомості читача книг "Дзвінка ріка", "Озвучена печаль", "Серед зневір і сподівань", "Хустка тернова", "Радість висоти", "Реліктові дерева" залишається потужна громадянська позиція авторки. Навіть поетична краса, як естетичний ідеал, душа в поетичному слові знаходить громадянську інтонацію. У віршах Ганни Чубач немає злости, є біль і гнів, є драматургія живої розмовної мови, є портрети. І чого немає, так це — другорядності. Вона, впевнено крокуючи по землі, прагнула усе пережити сама: і печаль, і радість. І тільки після цього сказати вагомим словом.

*Через славу і неславу
Я тягну життя гарбу.
Заробляю словом право
На самотність і журбу.*

Творчість Ганни Чубач останніх років особливо відрізняється шляхетністю поетичного слова, в якому спостерігається відповідальна спрямованість у спілкуванні із читачем. Чудова думка завжди знаходить себе у чудовому відтворенні, тобто маємо у Ганни Чубач гармонійний зв'язок між формою та змістом. Поетеса прекрасно розуміє, що тільки зміст є ознакою глибини поетичного слова. Щоб досягти глибокого змісту, поетові треба піднятися до високого рівня людського співчуття. Але, щоб досягти такого рівня співчуття, як у Чубач, треба пройти через полюс свого відчаю та пустелю свого власного горя, долаючи цей шлях наодинці, у вирі своїх душевних переживань.

*Упустелі розлук стільки горя і мук,
Що вони не вміщаються в літі.
І тому, і тому вітер стогне, як звір,
І нестерпно у душу голосить.
І від наших зневір до самотності зір
Павутинку натягує осінь...*

Читаю нову книгу поетеси "Реліктові дерева" як відвер-

тість людської душі, як пісню її відвертості. Ганна Танасівна у багатьох творах не соромиться оголити свою душу, оголити свій нерв до надзвичайної прямої, що у нашому брехливому світі не всім подобається. Її творчість — вкрай правдива та щира. Життя не щадить ніжну поетичну душу. Але серед життєвих негараздів, серед зневір суспільного та особистого життя душа поетеси знаходить мужність казати правду.

*Кажу собі: "Не вір неправді!"
А правда душить: "Розкажи,
Що там, де сіяла троянда,
В цю ніч походили ножі".*

Вона була здатна долати всі випробування долі та відверто творити правдиву поезію. Її чутливе поетичне слово реагувало чи не на найменшу образу. Воно не могло мовчати, передаючи свій нестерпний біль. Все, що потрапляло в поле її зору, все, що викликало бажання висловити свій подив, висловити свої почуття, все, що ранило та чіпляло її душу, завжди ставало мудрою відповіддю злости та несправедливості.

*Відболять образи, та не всі одразу.
Милосердя щире мидує не всіх.
В кожній людині є свої провини.
Бог один прощає непростимий гріх.*

Окремо варто відзначити інтимну лірику поетеси, представлену майже в усіх її книжках. Поетеса до останнього подиху відверто наголошувала на тому, що "ми приходим у світ для любові".

Прекрасною інтимною лірикою Ганна Чубач відома ши-

рокій читацькій аудиторії ще з перших своїх книжок "Журавка", "Жниця", "Ожинові береги", "Святкую день". На початку творчого шляху вона подала в усій красі як співачка великого земного кохання. Саме в цьому поетичному співі завжди відчувався сенс її життя, природний стан її душі. Дзвінкий голос поетеси з роками не втратив своєї краси, навпаки, він набув чистоти та звучності у сучасній пісенній ліриці.

*Замовляю квіти на рояль.
І розмову тиху поміж нами.
Вічну радість і одвічний жаль
Я сама не викажу словами.*

Глибока інтимність її чистого голосу сьогодні підсилюється ширим громадянським звучанням. В інтимній ліриці поетеси простежується, насамперед правдиве визначення усього, що відбувалося навколо неї, що простежується у наш неспокійний час. А це передусім — надія на перемогу добрих сил, сподівання на кращу долю для українців, віра у непереможне людське кохання.

*Та зневіри нема у душі і в крила.
І такого довіку не буде:
Щоби рідна земля своїх сил не дала
Вільним птахам, деревам і людям.*

Проте в усіх проявах своєї творчості зважений погляд поетеси на суспільно-політичні зміни, на плин часу аналітично не вплинув на її поетичні смаки та уподобання. Її оцінки, висновки, завжди були і залишаються простими й влучними, що при-

таманне трибунам своєї епохи. Вона визначала призначення в поезії, у мистецтві такими словами:

*Не кажіть: "Покоління заснуло!"
Від натоми притих*

вопіючого глас.

*Я — поет, і ні разу про те не забула,
Що поети мовчанням*

вимірюють час.

Серед багатьох сучасних поетичних ліриків її натхненну творчість насправді можна назвати поетичним островом Надій і Сподівань. Адже мудра поезія Ганни Чубач має властиве її слову розуміння свого призначення: "Найвища мудрість: просто жити // і не боятися смеркань. // І вірити в пісню, як в молитву, // серед зневір і сподівань". Для людей в душі поетеси жила така пісня-молитва, яка все своє неспокойне життя випромінювала пісенне світло, здобуваючи всенародне визнання. Адже народне слово і народна пісня мають спільні корені у гармонії музичного слова — народну душу. За це поетеси влячні всі, хто шукає спілкування з поезією, хто насправді розуміє народну пісню та народну душу. Напрочуд прості за формою, вірші Ганни Чубач глибоко й достеменно передають душу та думку творчої людини. Зазвичай мистецтво простоти в літературі з дитинства впливає на людину та залучає її до поезії.

Ще у 1984 році в газеті "Літературна Україна" у статті про творчість Ганни Чубач Іван Михайлович Дзюба писав: "Поезія має не одне (як інколи здається прихильникам тієї або іншої манери), а безліч облич. І всі — справжні. Якщо це поезія. У справжність поезії віриться, коли бачиш, що вона не боїться здатися комусь неоригінальною..."

Я не хотів би називати Ганну Чубач лише поетесою-піснярем. Адже це не відповідає дійсності. У поетичному жанрі вона мала багатогранний талант. Ганна Чубач, насамперед, — художниця слова, поетеса. І лише тому вона — пісняр. Наскільки вона бачила слово, відчувала його та розуміла, настільки ж вона його і чула. Повнокровне відчуття її поетичного слова з'явилося у звуці. Воно ніби само просилося у музику, знаходило її, стаючи згодом пісенним словом, яке не втрачало при цьому своєї зримості, чуттєвої та розумової сили.

*Це зусилля без принуки,
Це багатство без гроша,
Це коли тасмним звуком
До людей летить душа.*

Особливу увагу у творчому доробку Ганни Чубач привертють вірші, присвячені дітям: веселі, дотепні, повчальні, жартівливі. Її дитячі вірші дарують добрий настрій, вчать мислити й любити рідне слово. Виступаючи разом із Ганною Танасів-

ною у школах, звернув увагу на те, як обожнювала поетесу наша дитвора, як діти легко сприймають і люблять її твори. Творчий доробок Ганни Чубач у розвитку української дитячої літератури незадовго до смерті поетеси був відзначений Державною літературно-мистецькою премією імені Лесі Українки. Дитяча література — лише одна з яскравих поетичних граней відомої поетеси.

Піднесений, життєрадісний дитячий вірш Ганни Чубач має своєрідні, характерні особливості. По-перше, як поетеса високоосвічена, з чудовим поетичним смаком, вона завжди притримувалася законів побудови дитячих віршів. Адже в дитячій поезії існують свої закони. По-друге, поетеса дуже часто користувалася поширеними художніми засобами народної поезії. По-третє, у кращих дитячих віршах Ганни Чубач легко побачити гіперболу, повтори, звуко-наслідування, влучну гру слів, лічилку та загадку. Варто додати до цього ще й такі характерні особливості дитячої поезії, як піднесеність інтонації, яскравість колориту, контрастність фарб, розмовну жвавість, фантастичність образів, логічну побудову оповіді, динаміку розвитку подій, несподівані сюжетні ходи. Співвідношення цих характерних ознак та особливостей визначає конкретний малюнок творів Ганни Чубач для дітей, які захоплюють її читацьку аудиторію влучністю спостережень, блискучістю метафор, несподіваністю каламбурів, вдалою грою слів, емоційною піднесеністю та природною безпосередністю. Вірші Чубач зазвичай не лише змістовні, а й напрочуд легкі. Їм притаманна жвавість, рухливість, динамічний розвиток — все те, що визначає не тільки високий рівень майстерності, а й веселий, життєрадісний темперамент митця, який вчить свою читацьку аудиторію багатьом корисним речам і вчить по-своєму, розповідаючи при цьому чимало цікавих життєвих історій.

У своїй поезії Ганна Чубач доводила читачеві гармонію і любові, і досвіду, і високого професіоналізму. В розумінні Чубач висока поезія мала ефект резонансу у двох основних площинах: у площині людини та у площині інтелекту. Її творчість, як для дітей, так і для дорослих була народжена життям, тому вона живе у долях багатьох поколінь українців. Література Ганни Чубач — не лише у її творах, а вона десь у замисленій далі життя, з усіма її мудрими афористичними рядками, серед мудрих і працюючих людей, душі яких у книжках письменниці знаходять озвучення своїх сподівань і звершень.

*Навіть тоді, як сонце згасне,
Впаде душа у вічний гріх,
Живи, любовоночко прекрасна,
У дітях радісних моїх!*

Пророчі слова, що присутні у багатьох віршах Ганни Чубач, нагадують афоризми східних мудреців. Як от наприклад: "Зморшки — це не старість, а часопис долі." Зрештою, поетична мудрість Душі Ганни Чубач, яка разом із простотою відтворення поетичної думки робить книги письменниці світлими та доброзичливими для читача, створює свій поетичний острів Надій і Сподівань у безмежному океані зневір.

Репресовані родичі Лесі Українки

Анна СТОЛЯРОВА,
почесний член Всеукраїнського товариства “ПРОСВІТА” імені Тараса Шевченка та Національної спілки краєзнавців України, автор книги “Харківська весна Лесі Українки”, лауреат премії імені Дмитра Багалія, м. Харків

Присвячується 150-літтю від дня народження поетеси і пам’яті її кривих

Родина Лесі Українки відзначалася шляхетністю та волелюбством. Пращур Драгоманових був заволокою з Греччини. Служив драгоманом (перекладачем) при гетьманському уряді Б. Хмельницького. Рід українізувався, прапрадід Лесі Українки Стефан Драгоман жив на Полтавщині, і вибрано його було “яко чоловіка зацного і віри годного” війтом міста Переяслава. Рід Косачів теж дуже древній. В родині зберігався документ, в якому було записано: “Правитель Захолмья Стефан Косач исходатайствовав для себя в 1444 году у Германского императора Фридриха титул герцога, откуда вся его область получила название Герцоговины”. З того часу розсіялися нащадки Стефана Косача по багатьох країнах, один з них оселився на Чернігівщині. Гордість за свій рід голосно луною озветься в кришево гартованих рядках Лесі Українки: “Ми ще поборемось. Ми, слава Богу, вродились не підніжками магнатів, у нашій гороскопі інші зорі”.

Почнемо розповідь про родичів Лесі Українки, які були переслідувані ще за царських часів. Яків Якимович Драгоманов, брат діда Лесі Українки Петра Якимовича Драгоманова, був декабристом. Є запис у біо-бібліографічному словнику “Деятели революционного движения в России” (далі “Словник” — авт.): “Драгоманов Яков Акимович, прапорщик Полтавского пехотного полка, из дворян, член общества Соединенных Славян, по отбытии трехмесячного тюремного заключения переведен в Старо-ингерманландский пехотный полк, в 1828 г. уволен со службы и оставлен под строгим надзором”.

Коли Петро Антонович Косач, батько Лесі Українки, був на другому курсі, в Петербурзькому університеті сталися так звані “студенческие беспорядки”. Багатьох студентів покарали, зокрема і його. Він тоді переїхав до Києва і вступив до Київського університету св. Володимира на юридичний факультет. Після закінчення університету вступає на службу в київську палату карного суду, захищає дисертацію на ступінь “кандидата законоводства”. В 1868 р. призначається головою Зв’язельського з’їзду мирових посередників. В цьому місті народилася Лариса Петрівна Косач. З того часу і до кінця життя батько завжди служив “по крестьянским делам”, його рішення селянських справ були здебільшого на користь селян. За прихильність до селян його не любило не тільки начальство, а й сусіди-поміщики. П. Косач вважав українські справи своїми справами, був найактивнішим членом “Старої Громади”, членом редакційної колегії журналу “Київська старовина”, надавав матеріальну підтримку українським виданням, був у дружніх стосунках з І. Франком, М. Лисенком, М. Старицьким. За розповідями наймолодшої дочки Ізидори її батько був знайомий з Т. Г. Шевченком. Наприкінці травня 1861 р. відбувалося переполохання праху Т. Шевченка. Пароплав “Кременчук” не міг пристати до берега через дуже велику повінь. І тоді вирішили на звичайний драбинчастий віз покласти труну з прахом поета, і в цей Шевченків віз впряглися кращі українські студенти, серед них був і Петро Косач. Ідучи по пояс у холодній дніпровській воді, вони витягли труну на берег. Він був людиною гуманною. У нього був друг Лободовський Михайло Федорович, видатний етнограф і перекладач Гоголя на українську мову. Він служив учителем. В поліцейському відділку є запис: “Косач за предоставленіе должности волостного писаря бывшему сельскому учителю М. Лободовскому, уволенному за украинфильство, и за снабжение его украинскою литературою заподозрен

в политической неблагонадежности”. Коли помер Петро Антонович Косач, на його похорон зі Львова, із Австро-Угорщини, приїздив Іван Франко і гірко плакав над могилою кращого друга.

Рідну сестру Петра Косача Олександру Антонівну Косач весною 1879 р. арештували в Петербурзі. Її врешті випустили, а її чоловіка Бориса Опанасовича Шимановського заслали до Сибіру за участь у революційному русі. В цей же рік була арештована друга сестра Косача Олена Антонівна Косач. Про неї є запис в тому ж “Словнику”: “Участница киевского кружка “бунтарей”. В 1876 г. привлечалась к дознанию по делу о революционном кружке в Елизаветграде, состояла под надзором. Зимой 1878-1879 г. жила в Петербурге, работала акушеркой в Калининской больнице. Арестована в Петербурге после 13 марта 1879 г. в связи с покушением на Дрен-

А. Б. Шимановський, Леся Українка, П. А. Косач, Олена Пчілка, Л. Ф. Петерсон

тея (шеф жандармів — авт): находилась в заключении в Литовском тюремном замке”. Пізніше її вислано в Олонеську губернію, в 1881 р. засладо до Сибіру на п’ять років в м. Ялуторовськ Тюменської області. Дізнавшись про це, восьмирічна Леся пише свій перший вірш “Надія”: “Ні долі, ні волі у мене нема, / Зосталась тільки надія одна: / Надія вернутись ще раз на Вкраїну”.

Рідний брат Олени Пчілки і дядько Лесі Українки Михайло Петрович Драгоманов народився у м. Галяч, де колись була прийнята з ініціативи гетьмана І. Виговського Галяцька угода, що давала ілюзію на відродження автономії України. М. Драгоманов закінчив Київський університет св. Володимира, історико-філологічний факультет. Він був активним учасником історико-культурного процесу, заявляв: “Волю краще сам творити історію, ніж про неї писати”. І творив. Він ставив за мету науковою працею довести абсурдність офіційних положень про несамоцінність української нації та її культури. Був організатором недільних шкіл як засобу інтелектуальної сприяти просвіті народу. Першу школу відкрито 1859 р. в Києві, де був викладачем історії М. Драгоманов. Вона стала прообразом багатьох шкіл України. У Харкові організатором недільної школи була Х. Алчевська. Заслуга М. Драгоманова у тому, що він намагався об’єднати українців на основі власної національної історії, культури, спільних традицій. Фольклорними виданнями він демонстрував світові достойне минуле українського народу, його героїзм в нерівній боротьбі із зовнішньою експансією, його прагнення до державної незалежності. Два томи “Історичні пісні малоруського народу. З поясненнями Вл. Антоновича і М. Драгоманова”, класичний збірник української народної прози “Малоруські народні повір’я і оповідання”, два випуски “Політичні пісні українського народу 18-19 ст.ст. з увагами”, “Розвідки Михайла

Драгоманова про українську народну словесність і письменство” — мали велике значення в освітньому процесі. М. Драгоманов був членом товариства “Стара Громада”, до якої входили видатні діячі української культури і мистецтва, зокрема П. А. Косач. Вони видавали часопис “Київська старовина”, газети “Київський телеграф”, “Рада”, книжки для народу, займались просвітницькою справою. М. Драгоманов був одним з організаторів Південно-Західного відділення Російського географічного товариства, яке об’єднувало передову наукову громадськість, займалося дослідженням історії, етнографії, фольклору, статистики, кліматично-географічних умов України, публікацією українських народних пісень, давніх актів, літописів, вивченням стану хліборобства на Правобережжі, кліматологічними дослідженнями, переписом населення, тощо. Усе це перетворило “Товариство”

на своєрідну українську академію. Вершиною діяльності “Географічного товариства” був третій археологічний з’їзд у Києві 1874 р., на якому чітко виявилось згуртування свідомого національного українства, метою якого було надання українській справі європейського рівня і можливість входження України в загальноєвропейський культурний світ. Саме це викликало незадоволення імперської влади. Була призначена спеціальна комісія для розслідування діяльності “Товариства”. Наслідком перевірки “високої комісії” був ганебний “Емський указ” 1876 р. про заборону всього українського, навіть не можна було ставити підписи під нотами українською мовою. “Географічне товариство” було закрито, М. Драгоманова звільнили з викладацької роботи в Київському університеті без права викладання в інших університетах, виникла загроза висилки до Сибіру. Комітет “Старої громади” у складі 12-ти членів виніс рішення про утворення українського закордонного видання періодичної збірки “Громада”, редактором і видавцем був призначений М. Драгоманов. Планувалося, що він буде продовжувати українську справу за кордоном. Кошти на цю справу і отримання Драгоманова і його родину дали члени “Старої Громади” П. Косач і Я. Шульгін. Часопис “Громада” таємно будуть переправляти до Галичини і далі до українців Наддніпрянщини. Рання весна 1876 р. М. Драгоманов виїздить до Відня, потім у Швейцарію до Женеви. Тож він був першим українським політичним емігрантом. У збірнику “Громада” перш за все друкувалися статті про Україну, книги, зокрема, “Кобзар” Шевченка, роман Панаса Мирного “Хіба ревуть воли як ясла повні” і повість “Лихі люди”. Одна з найкращих праць М. Драгоманова — “Чудацькі думки про українську національну справу”, де вчений піддає гострій критиці московську нетерпимість до українського народу. Драгоманов пропонував боротися за самостійну Україну еволюційним шляхом:

1. Культурно-літературна праця по розбудженню і розвитку національної свідомості;
2. Введення Конституції;
3. Реформами добиватися розв’язання соціальних проблем.

Революційний шлях він відкидав — на крові демократії не побудуєш. За кордоном Драгоманов боровся за право існування української історії, літератури, мови. У травні 1878 р. Драгоманов виголосив на літературному конгресі у Парижі промову: “Література українська, поскрибована урядом російським”. Він сказав: “Членам конгресу важко буде й повірити, щоб ціла література в Європі була заборонена, й щоб така нечувана подія могла статися в середині 19-го століт-

тя”. Свою промову Драгоманов надіслав Голлові Конгресу Віктору Пого, за його сприяння вона була розповсюджена по усьому світу. Тоді вся прогресивна інтелігенція дізналась про ганебне ставлення російського уряду до українського народу. Авторитет Драгоманова в Європі як вченого, історика, філософа, мислителя був дуже високим. Праці Драгоманова, що він подав на міжнародні конгреси фольклористів у Парижі і Чикаго звернули на себе увагу іноземних спеціалістів. На Конгресі в Лондоні його вшановано вибором у члени Міжнародної Ради фольклористів, а перед Конгресом у Чикаго — Почесним членом цього Конгресу. Його запрошують читати лекції з історії у Софійському університеті. Коли у 1891 році розперезані російські сановники вимагали вигнати його з Болгарії в Росію, то болгарський уряд не пішов на це, хоч Драгоманов не мав громадянства Болгарії. До останніх днів він не розлучався з мрією повернутись в Україну: “Невже помру, не побачивши українського неба, журливих верб над водою, не почую, як увечері озивається піснюю той чи інший куточок села?” Драгоманов виховав цілу плеяду вчених Болгарії, збудивши у багатьох з них інтерес до подальшого вивчення історії українсько-болгарських духовних взаємин. І. Франко казав, що Драгоманов був “сотворений на духовного провідника великої нації”. В грудні 1894 р. учні й друзі Драгоманова вирішили у Львові відзначити 30-літній ювілей громадсько-політичної і літературно-наукової діяльності. Було створено культ-освітнє товариство “Поступ”. Зіхалось 600 осіб, виступали І. Франко, М. Павлик, Н. Кобринська, В. Стефаник, було багато подарунків, вітань. Леся Українка назвала ювілей “святом свідомої себе України”, французький історик Альфред Рембо назвав ювілей “великим слов’янським концертом”, на якому видатний фольклорист Анрі Карноа проголосив “Многіє літа Михайлу Драгоманову”. І ніхто тоді не думав, що йому залишилося жити півроку. “Властитель дум” М. Драгоманов помер від серцевої хвороби 8 червня 1895 р., похований на католицькому кладовищі у Софії за протестантським обрядом, як заповідав (не хотів, щоб у кращій світ його проводжав п’яний російський священник). Український скульптор, також емігрант, Михайло Парашук спорудив надгробок над його могилою, на підмурку якого викарбовано: “Великому громадянину від українських емігрантів”. Драгоманов був учителем і духовним батьком Лесі Українки, звали його “Українець”, Леся забрала в нього псевдонім. І так вийшло, що в останній рік життя Драгоманова Леся жила в його родині в Софії. Поховавши його, Леся взяла з собою грудку землі з дядькової могили і написала прощальний вірш, повитий глибоким смутком і пошаною до дядька:

*Торік, бувало, тут над цим потоком
Зивала я тобі вінки барвисті...
Тоді у мене і квітчасті вірші,
Жартуючи лилися з — під пера, —
Колись я мала той дівочий звичай,
Як покидала край який надовго,
Збирати квіти з наймиліших міст
І брати їх на пам’ятку з собою, —
Тепер взяла я грудочку землі,
Колись її положать надо мною...*

Леся Українка казала: “Він научив мене, як люди терплять лихо і боряться з долею”. А до України М. Драгоманов повернувся своїми безцінними працями, вивчаючи які сучасні українці роблять висновок, який звучить останніми словами Драгоманова до українців: “Коли ми покажемо свою силу хоч на частині своєї землі, зверне на нас увагу і Європа. Мало кого хіба б’ють на землі? Люди інтересуються лиш тими, хто одбивається. І таким, звичайно, і помагають”. Ці слова звучать як заповіт українцям до боротьби за волю і невтомної праці для щастя.

Далі буде.

Психологічний детектив від Івана Франка

Київський академічний драматичний театр на Подолі неодноразово звертався до творчості Івана Франка. Багато років у репертуарі театру була вистава “Таїна буття” Тетяни Іващенко, в якій розповідається про життєвий шлях Каменяря, нині в афіші – спектакль за однойменним твором Івана Яковича “Сойчине крило”. А нещодавно на камерній сцені (театральній віталні імені Ігоря Славинського) Ігор Матіїв поставив виставу “Імітація” за повістю Івана Франка “Для домашнього вогнища”.

Для багатьох найактуальнішим є питання, де взяти гроші. Можна влаштуватися на роботу, продати майно, купити лотерейний квиток або?.. Героїня вистави знайшла свій вихід. Тепер її чоловік жадає з'ясувати – який? Хто його обманює: ліпший друг чи кохана дружина? Але щось точно не чисто, коли твоє життя здається імітацією.

Актори разом з глядачами намагаються подолати лабіринти минулого, знайти докази і відкрити лицемір у нетиповому детективі від Івана Франка.

— Це вже моє четверте звернення до української класики на професійній сцені, — розповідає Ігор Матіїв. — До цього були “Лісова пісня” в Івано-Франківському музично-драматичному театрі, “Мина Мазайло” в Донецькому українському музично-драматичному театрі та “За двома зайцями” у Київському театрі на Подолі.

Я народився в Івано-Франківську. З дитинства цікавився творчістю свого видатного земляка. Моєю студентською роботою на третьому курсі була постановка “Украденого щастя”. Франко — це справжня глибока. Ті теми, які він піднімав, та манера, в якій він їх розробляв і опрацьовував, дуже мені близькі. Свого часу передивився телевиставу за цим твором

з Ольгою Куксенко та телевізійний фільм з Богданом Ступкою. А тепер пропонуємо свою, альтернативну версію цієї повісті.

Задум вистави виношував кілька років. Врешті, написав інсценування і запропонував художньому керівникові нашого театру Віталію Малахову взяти її до постановки.

Мені подобається ідейна складова цього твору і сам жанр. Це водночас і драма, і психологічний детектив, що майстерно зроблений як екшн. І звісно ж, проблематика, яку Франко порушує в цій повісті.

Репетиції розпочали ще у березні. Потім їх кілька разів відклали. Спочатку через локдаун, а потім через те, що актори були зайняті в інших виставах. Регулярні репетиції розпочалися в жовтні. Атмосфера під час репетицій була приємна, ми добре попрацювали. Після прем'єри залишився гарний присмак. Звичайно ж, хотілося б ще попрацювати з цими акторами.

В Івана Франка є дуже детальний опис головних героїнь — Анелі й Юлії. Коли прочитав твір, то був вражений, як наші актриси Катерина Шенфельд і Катерина Вайла схожі на героїнь повісті. “Чорнява, з ямочками” — це Шенфельд (Анелія), емоційна

— Вайла (Юлія). Подібність не лише зовнішня, але й характерів, була вражаюча.

Якщо з цими акторками я працював раніше, то з Ігорем Ніколаєвим (Антось), Станіславом Мельником (Гірш) і Євгеном Ковирзановим (Барон) — наш перший спільний проєкт, хоч вже давно хотів з ними попрацювати. Редліха мав грати Костянтин Темляк, однак він захворів і довелось вводити на цю роль Юрія Філіпенка. Юрій добре впорався зі своїм завданням, а в наступних показах гратиме і Костянтин.

У виставі є багато тем, про які можна говорити: на що здатна людина заради того, аби вижити, про суспільство, від якого ми залежимо і яке досить часто керує нашими вчинками тощо. У Антосі конфлікт: дружина, яку він любить, і суспільство, що засуджує її вчинки. Врешті він стає на бік суспільства.

Ми назвали виставу “Імітація”, бо тут головна тема — дволикість людей. Хто найчастіше кричить “Ловіть злодія!” — сам злодій. Так і тут. У схемі замішано багато людей, а коли все починає відкриватися, то винними, звичайно ж, залишаються виконавці. Але ніколи не судять замовників. Це глобальна тема, яка стосується і наркотиків, і проституції і

всього того, що у нас твориться. Натхненники та організатори всіх злодіянь ніколи не несуть кару. Думаю, що це актуально для нас дотепер.

Художник-постановник та художник з костюмів — Таїсія Карась. Працюємо разом вперше. Спочатку у нас було кілька рішень. Зупинилися на найбільш нейтральному рішенні, мінімалізмі. Нам хотілося повністю змінити малу залу, зробити абсолютно інший сценічний простір. На такому мінімалізмі зіграли цю детективно-психологічну історію.

Що стосується костюмів, то ми не хотіли історизму, не прагнули повернутися в 90-ті роки XIX століття. Водночас не одягли героїв у сучасні строї. Костюми стилізовані, недостовірні, певною мірою зберігають смак позаминулого століття. Всі вони вирішені в темних тонах, а головна героїня — світла пляма на темному тлі.

Помітно, що глядач дивиться виставу зосереджено. Це важливо. Людям подобається, а якщо задоволений глядач, то задоволений і режисер.

Мені подобається багато творів Івана Франка. Хотів би поставити “Перехресні стежки” і “Украдене щастя”, але вистави за цими творами вже йдуть у багатьох українських театрах. Також в Івана Яковича безліч цікавих оповідань. Мені, приміром, дуже подобається “Хома з серцем і Хома без серця”. Це історія про те, що таке праця і що таке популізм. На прикладі двох чоловіків показано, як можна використати свій талант. Його можна кинути на працю, а можна — на дешевий популізм. Можливо колись звернеться до цього сюжету.

Зараз робитимемо інтерактивний детектив. Залучатимемо публіку до розслідування злочину. А за яким автором буде ця постановка, нехай поки залишається таємницею.

Щороку у театрі працюють над самостійними роботами. Кожен учасник театральної студії, а при бажанні і актор, можуть представити якийсь матеріал, уривок з вистави чи заявку на роль. А в актора Максима Нікітіна виникла ідея зробити не окремий акт чи уривок, а повноцінну виставу.

— Випадково знайшов цю п'єсу влітку минулого року перед тим, як іти у відпустку, — згадує Максим. — Перечитав її кілька разів. А вже після відпустки вийшов з пропозицією розпочати репетиції. Хотів ставити комедію, але виявилось, що це більше ніж комедія. Це швидше трагіфарс, тут переплелися всі жанри. Від смішного до сумного один крок. З таким матеріалом надзвичайно цікаво працювати кожному з учасників. Всі ми молоді актори — і якщо складуться зорі, то гратимемо цю виставу багато років.

Репетиції відбувалися у вільний час, тому що це не планова вистава, а наша самостійна робота. Завершили роботу на початку осені. Тобто весь цей процес зайняв 9 місяців, але стільки потрібно для народження дитини.

Показали виставу для наших колег на новій сцені театру. Після цього художній керівник театру, режисер-педагог Михайло Резнікович зібрав нас, провів годинну текстову репетицію і сказав, що через те, що в театрі складна ситуація і багато артистів захворіли, ми гратимемо цю виставу на основній сцені вже через 5 днів. Потім Михайло Юрійович провів з нами шість чи сім репетицій, дещо підкорегував як досвідчений педагог. Все відбувалося дуже несподівано і спонтанно. Звісно ж, мріяли показати цю виставу

Карантин — час для можливостей?

Новою роботою Національного академічного театру російської драми імені Лесі Українки стала вистава “Майже сімейна вечеря” за п'єсою Александра де Ла Пательєра та Мат'єо Деллапорта. Ініціаторами постановки цього разу стали самі актори театру.

глядачам, але хотіли попрацювати над нею ще хоча б один місяць, щось доробити. До того ж думали, що гратимемо її на новій сцені, де значно менша глядацька зала. Але карантин — час можливостей. Так все співпало. Тієї середи мала йти вистава “Сімейна вечеря”, а свою нову роботу ми вирішили назвати “Майже сімейна вечеря”, адже події відбуваються теж за вечерею.

Декорації збирали з різних вистав. Зі спектаклю за оповіданнями Чехова взяли стіну з вікнами, з іншої постановки — диван, ще з одної — куб. Загальне сценографічне рішення допомогла зробити головний художник нашого театру Олена Дробна. Костюми спеціально ніхто не шив, всі пройшли грати у своєму одязі

(шоправда у наступних показах дещо змінили в одязі).

Граю у виставі Вінсента Ларше, улюбленця долі, людину, яка може без найменших зусиль отримати майже все. Таких називають щасливчиками. Під час вечері з друзями він вирішив пожартувати, і цей, здавалось би, безневинний жарт, відкрив багато скелетів у шафі кожного з персонажів. Ми з Вінсентом дуже різні, але мені цікаво доторкнутися до нього, побути в шкірі людини, яка власним жартом загнала саму себе в капкан.

Будь-які випробування роблять нас сильнішими. Всі персонажі пережили непростий вечір. Вони могли більше ніколи не зустрітись, можливо розпалися б сім'ї. Але герої пройшли через усе

це, вогонь випробувань їх лише загартував.

“Майже сімейна вечеря” — це вистава про любов одне до одного: чоловіка до жінки, брата до сестри, друга до друга, а наприкінці вистави ще й до дитини, яка народжується. Актриса Аліса Тункевич — моя дружина, а у виставі вона моя наречена. Це перша наша спільна робота, де обом виконуємо одні з головних ролей.

Олексій Поліщук, який грає П'єра, мій однокурсник, з ним разом закінчували театральну майстерню Юрія Мажуги. Олександра Єна (Елізабет) — народна артистка України, наша хороша подруга. Олександра Валюка (Клод) пам'ятаю молодим студійцем, який тільки прийшов до театру, минули роки, а азарт в Олександра залишився.

Не могу сказати, що вистава народжувалася легко. Це був непростий процес. Але всі її учасники — це коло близьких людей, які спілкуються й поза сценою. Наші дружні стосунки допомогли і під час репетицій. Не було жодної суперечки, ми завжди знаходили консенсус. Колеги дослуховувалися до мене, я до колег, чули один одного.

До офіційної прем'єри, яка відбулася в грудні, встигли зіграти виставу шість разів. Поступово вона змінюється. Персонажі починають себе яскравіше проявляти, я б сказав — оживати. Розуміємо, які моменти сильні, а де треба

щось підтягнути, щось підсилити. Вистава цінна для нас тим, що нами народжена, нами зроблена і ми ведемо її правдиво. Думаю, що кожен з глядачів в якийсь момент побачив тут себе, якийсь ситуацію, що траплялася в його родині.

Досвід роботи виявився корисним. Не виключаю, що якщо ще найду цікавий матеріал і друзі мене підтримають, то у перспективі створимо ще одну виставу.

— У нашому театрі вистави репетирують досить довго, інколи рік чи два, — продовжує виконавиця ролі Анни Аліса Тункевич, — і це зрозуміло, бо їх ставлять на десятиліття. Ми спочатку не могли повірити, що наша вистава так швидко потрапить до репертуару театру. Сподіваюся, що будемо грати її довго.

Моя героїня... Спочатку недооцінила важливості цього персонажа. Але потім зрозуміла, що тут немає головних і другорядних дійових осіб, у виставі є ситуація, що допомагає усім нам розкритися як особистостям. Анна — дизайнер, легка жінка, кохає свого нареченого, але їй не подобається прояв його егоїзму. Однак вони витримують всі випробування і залишаються парою. А це головне.

Спочатку це комедія, було не просто у другій половині вистави переключити публіку на серйозний лад. Думаю, що нам це вдалося. Свідчення цього — тривалі оплески між сценами та у фіналі. Запрошуємо читачів газети приходити на наші вистави і вистави інших театрів. Сьогодні всі потребують комедій і хороших, позитивних емоцій.

Матеріали підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото надані театром

Саме цього дня двадцять літ тому тут вперше показали виставу “Кайдаші”. А двадцять років аншлагов і глядацької любові – унікальне явище для театру.

Усі ці роки виконавець головної ролі Кайдаша – народний артист України Валерій Шептекита. У актора ще два ювілеї: 60 років творчої діяльності і найголовніший особистий ювілей – 80 років від дня народження. Це свято ювіляр відзначив у колі найближчих друзів – колег по сцені і багаторічних шанувальників Молодого театру.

Творчий шлях Валерія Івановича розпочався 60 років тому – він брав участь у самоодіяльності військового заводу м. Охтирка, що на Сумщині, де тоді працював. Пізніше навчався у студії Сумського театру ім. Шепкіна, а також грав на сцені цього театру.

У 1963-му, маючи понад 25 зіграних ролей, В. Шептекита вступив до Київського театрального інституту. У 1979-му пройшов конкурсний відбір до новоствореного Молодіжного (зараз – Молодого) театру.

З нагоди ювілею на основній сцені Молодого театру в 251-й раз показали виставу “Кайдаші”, прем’єра якої відбулася 20 грудня 2000 року!

...Жив-був собі на світі Омель-

Три ювілеї

У Київському національному академічному Молодому театрі нещодавно відзначили три ювілеї, які тісно пов’язані між собою.

ко Кайдаш. Про життя говорив розумно, пив собі гірку та колеса для возів лагодив. І була в нього сварлива дружина та двоє задиркуватих синів. Привели сини у хату невісток – і почалося: зранку сварка, а надвечір – бійка. І так день у день. Та й годі сподіватися на мир, коли перед нами справжнісінька Кайдашева сім’я...

Вперше у цьому театрі виставу поставив Микола Яремків. За цей час на сцені змінилося три покоління акторів (його синів і невісток), але вистава все ще досить популярна. В Молодому театрі намагаються розширити рамки п’єси. Привід до цього дає оригінальна п’єса “Кайдаші” Н. Дубіни за мотивами І. Нечуя-Левицького. Це вистава про всіх нас – українців. Тут виявлені наші далеко не кращі риси характеру. Але лише великий народ може казати правду, ще й здатен сміятися над собою.

– У нашій родині сьогодні велике свято, народному артисту

України, корифею театру, нашому рідненському Валерію Шептекіті – 80 років, – наголосив художній керівник Молодого театру Андрій Білоус. – Свое життя Валерій Іванович присвятив служінню театру. За ці роки він зіграв безліч ролей, прожив велику кількість цікавих життів. Його несамовита, потужна енергія весь цей час слугувала прикладом для наслідування багатьма поколіннями молодих артистів. Дорогоцький наш Валерій Іванович, у театрі немає людини, яка б не поважала Ваш талант і Вашу неймовірну працю, а головне – Вас обожає глядач. Нехай ці повага і любов ще довгі-довгі роки ідуть поряд із Вами. Мені, як керівникові, випала честь від усього Молодого театру висловити слова величезної подяки за всі ці роки Вашого життя, за Вашу працю, за все, що Ви вклали в Молодий театр, в якому працюєте з першого дня. Здоров’я Вам, творчої наснаги і многа літа!

– Мої колеги, з якими я тут працюю вже 41-й рік, наша молодь, з якою у нас тісний контакт, актори різних вікових груп, між якими у нас повна гармонія. Я за вами спостерігаю і радію, – зізнався Валерій Шептекита. – Коли служиш театру, то служиш справі,

служиш кожному глядачеві, цілому залу, театральному мистецтву. Ми служимо Україні, нашому рідному українському народу.

На закінчення Валерій Іванович прочитав кілька власних поезій, присвячених батькам, нашому непростому сьогодні.

Полотно душі Романа Петрука

У Нью-Йоркському видавництві “Алмаз” побачив світ альбом-монографія заслуженого діяча мистецтв України Романа Петрука “Полотно душі”.

робку одного з найяскравіших молодих українських митців у вигляді органічного поєднання двох видів текстувальних повідомлень – художнього зображення і власне тексту щодо цього зображення – засвідчує єдність емоційного та раціонального у свідомісній моделі авторського світо-відчуття, дозволяє комплексно поглянути на відтворення ним магістральних ідей внутрішнього коду людини: рід,

народ, минуле, сучасне, природа, сакральний обрус, людське обличчя, натюрморт. Своєрідність світобачення, майстерність виконання, зацікавленість життям і людиною поряд із розмаїттям застосованих художніх технік презентують цим виданням творчість Петрука в її всебічному й до певної міри вичерпному синтетичному абрисі.

Книга поділена на розділи: “Живопис”, “Лісова пісня”, “Графіка”, “Сакральне”, завершується життєписом митця, що складається з його біографії, світлини, віршів і мереживом відгуків про творчість.

Оцінити доробок пана Романа читачам допоможуть статті Радни Михайлової “Моцарт сучасного українського живопису”, Ольги Тарасенко “Образ роду і народу в творчості Романа Петрука”, Олени Осадчої “Емпатія як принцип творчого і педагогічного життя Романа Петрука”, Лесі Смирної “Тільки море”, Андрія Пучкова “Маріно-ризомат Петрука”, Світлани Стоян “Минуле та сучасність у “дзеркалі” образів Романа Петрука”, Віри

Кулеби-Барінової “Ніби рідна дитина”, Дмитра Степовика “Чуттєва нота у зображеннях християнських святих мистця Романа Петрука” та самого художника: “Освятчений духом животворящим”.

Відгуками про творчість митця поділилися Р. Бочкай, А. Горбенко, В. Гурін, Н. Дмитренко, І. Драч, О. Ковальчук, Петро та Наталія Ковалі, В. Марчук, В. Мельниченко (“АРВМ”), А. Месюр, О. Погрібна, О. Полтавська-Гуйда, В. Рутковська, М. Стороженко, В. Тименко, О. Циркун та В. Чебанік.

– Що найцікавіше, задум цієї книги був не мій, а деканки факультету декоративно-прикладного мистецтва Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука Алли Руденченко, – згадує Роман Петрук. – Якоюсь вона сказала: “Романе Ігоровичу, у Вас стільки робіт, так багато відгуків про них, а чи не зробити б Вам книжку?” Відповів, що це було б добре, але – колосальна робота. На що почув відповідь: “У нас в Академії є кафедра графічного дизайну, було б добре, аби хтось взяв собі роботу над книжкою як дипломний проєкт”. Цю роботу взяв на свої плечі мій земляк Роман Бочкай, який здійснив набір, верстання, обробку ілюстрацій та препринт.

Почали роботу рік тому. Захист дипломної став лише проміжним етапом. Ми працювали далі. Вирішували питання щодо друку. Як відомо, репродукувати живопис у книжці досить складно. Робили багато проб щодо кольору. Результатом задоволені. Видання вийшло цілісне, вдалося досягти високої якості репродукцій презентованих творів.

“Полотно душі” – перша у світі книга, повністю надрукова-

на шрифтом лауреата Шевченківської премії Василя Чебаніка “Рутенія”. Шрифт Чебаніка ідеально підійшов до моїх робіт. Колеги кажуть, що це не просто книга, а витвір мистецтва. Зображення подаються не просто як репродукції – за допомогою зйомки показуємо їх з різних сторін. Це допомагає сприймати кожний твір як відеоролик. Також до кожної картини подано колонтитул з даними, коли твір був створений, його розмір, назву, техніку виконання.

Книга вийшла у видавництві “Алмаз” (США). Хоча окремо подякувати редактору-консультанту видання, директору видавництва Олєгу Юнакову. До речі, книжку “Полотно душі” буде представлено в Бібліотеці Конгресу цієї країни.

Ще далеко не кожен читач звик до абетки Василя Чебаніка “Рутенія”. Тому починаємо книгу з відтворення цієї абетки, пояснюємо, яка літера означає який звук. Принагідно хочу подякувати Василю Яковичу за його титанічну, багаторічну працю з втілення цього проєкту в життя.

У розділі “Живопис” подано

портрети Миколи Стороженка, його дружини Раїси, Василя Чебаніка, Раїси Недашківської, портрети батьків, друзів, акторів столичних театрів, автопортрет. Після портретів йдуть пейзажі, натюрморти. На деякі з них надихнула поезія Шевченка. Цикл творів присвятив Києво-Печерській лаврі, поряд краєвиди Волині і Києва. Дуже люблю море, і морські пейзажі стали невід’ємною частиною моєї творчості.

За розділом “Живопис” репродуковано мою дипломну роботу: “Лісова пісня” (розмір 2 x 3 метри), що присвячена драмі-феєрії Лесі Українки. До речі, на одній з картин розділу “Живопис” Лєсю Українку зображено з гніздом на голові: хотів показати її зв’язок зі Всесвітом. Цей мотив дуже популярний у східних культурах, вважається синтезом людини з природою.

У розділі “Графіка” поряд зі своїми роботами подав і картину Віри Кулеби-Барінової: я пас у дитинстві гусей, і саме цей момент зобразила Віра Іванівна. Тут також вміщено академічні роботи, створені під час навчання, акварелі. В розділі “Сакральне” – полотна релігійного жанру й ікони.

Дуже вдячний мамі, яка зберегла мої малюнки, що я зробив у трирічному віці. Подаю їх у розділі “Життєпис”.

Вже передав цю книгу до Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, бібліотеки Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури, в якій навчався. Також вона буде представлена в інших мистецьких бібліотеках Києва та інших міст України. З нею можна ознайомитися в мережі Інтернет на сайті видавництва “Алмаз”.

Після завершення карантину плануємо зробити презентацію “Полотно душі”. А в подальших планах – робота над новими книжками, де я вже детальніше зупинюся на окремих напрямках власної творчості.

Матеріали підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

Валерій ФРАНЧУК,
м. Київ

Тихо пішов, тихо прийшов

Зайшов у тролейбус — і одразу побачив цього чоловіка, хоча був ТОЙ від мене далеченько. Він стояв біля виходу, чекаючи своєї зупинки. Людей було небагато, ніхто не звертав ніякісної уваги на людину у військовій, далеко не новій формі з кількома медалями на грудях, а ця деталь привертала увагу і виділяла його серед інших пасажирів. Вдивляючись у ще досить молоде обличчя, я відчував, що ця людина пережила вже чимало, що позаду в нього багато гірко, а може й страшного. І ще одне. Щось було в його поведінці непевне, він наче вибачався перед нами, що так не схожий на нас.

А людина у тролейбусі був різний. Одні в роках, добре доглянуті і цинічно байдужі до всього, що діється навкруги. Інші — веселі, самовпевнені, балакучі, вертляві, зі специфічною корозійно-блатною говіркою. Одне слово — “хозяєва життя”. І раптом: “Как надоела эта война!” Ці слова наче довбнею вдарили мене по голові. Імпозантна дама невизначеного віку, уся в прикрасах, як новорічна ялинка, видно вгледіла-таки вояка. Це їй “надоела война”. Я так глянув у її порожні очі, що вона миттю позадувала до водія, мабуть, вирішивши, що “бандеровець” їй зараз з’їсть.

Я підійшов до воїна, вибачився, що перебиваю його, очевидно, невеселі думки (про це говорило його змарніле обличчя, порізане немов осіння рілля глибокими зморшками). “Дозвольте потиснути Вашу руку. Вклоняюся Вам за те, що зупинили москальського агресора. Хоча тут дехто не усвідомлює, що йде справжня жорстока війна”, — мовив перше, що спало на думку. Потиснувши міцну мозолясту праву руку, запитав: “А як там на сході?” Чоловік якось сумно, але без роздумів, відповів: “Наступати немає наказу. І це найтяжче для побратимів”. Я не знав, що на ці слова йому сказати, тому помовчав.

Тим часом тролейбус під’їхав до моєї зупинки. “Дякую ще раз Вам, шановний, я вже виходжу”, — звернувся я до воїна. “І я теж”, — відповів він. Доля дала мені шанс, яким мав обов’язково скористатися: “Я художник Валерій Франчук. Ось тут, поряд, моя майстерня. Буду радий бачити Вас там, хочу намалювати Ваш портрет”.

Ця думка в мене виникла тієї ж миті, коли я побачив незнайомця у тролейбусі. “Скажіть, будь-ласка, як Вас звати?” У відповідь наш захисник витяг з кише-

ні посвідчення: “Я — Віталій Голота, козацького роду...” — “А Ви, часом, не родич письменниці Любові Голоти?” — запитав я. Пан Віталій заперечливо похитав головою, ніби соромлячись, додав: “Нас, Голот, в Україні багато!” Прощаючись, дав новому знайомому свою візитівку і ще запросив, щоб він обов’язково озвався.

Хоча рутинні справи брали своє, та я не забував цю зустріч у тролейбусі на мій Троєщині. Аж тут загравав телефон, в трубку я почув голос: “Добрий день, Валерію, це Віталій!”

“Ну, слава Богу”, — подумав я.

— Де ви знаходитесь і як моя пропозиція щодо портрету?

— Можу до Вас сьогодні завітати. Скажіть на котру годину, — відповів Віталій.

Я назвав годину — і розмова завершилася.

У призначену годину він ще раз зателефонував, що вже поблизу, і я зустрів його біля майстерні.

— Іду від побратима, провідував його. У нього немає обох ніг. Це сумно, але він недавно оженився — це радісно.

З розмови я дізнався, що переді мною кіборг, який захищав Донецький аеропорт “Север”.

Я здивувався, бо знаю, що псевдо “Север” мав молодий доброволець з Чернігова, котрий загинув — і воїн мені роз’яснив: всі, хто його знали, думали, що загинув саме він, тому дуже здивувалися, коли Віталій повернувся після чергового поранення живий. А псевдо “Се-

вер” — тому що вісім років жив в Якутії. Він про це розповів добровольцям, і цей слоган став його новим ім’ям. Згадування були хаотичні, бо я його весь час перебивав і допитувався, що з його поранення. Він показав слід від снайперської кулі на правій скроні, додавши: “Куля там, але після реабілітації голова болить менше”.

Що пережив цей 43-літній чоловік? Поранення в голову, ліва рука на титановій пластині, ноги посічені осколками, слід від кулі в спині, контузія після того, як 150-міліметровий снаряд прилетів в їхній бліндаж тощо. Але він знову має намір повернутися на схід, як розвідник 93 гвардійської ОМБР “Холодний Яр”, 2 батальйону, 6 роти.

Воістину із такими українськими патріотами ніякі путінські “іхтамнети” цю землю не здолають. “Север” багато чого мені розповів. Дуже непросте життя мав цей воїн-доброволець. Була і босяцька юність із тяжкими наслідками через порушення законів, руйнування сім’ї, а головне — теперішнє його усвідомлення свого місця на цій землі та захист від “рускаво міра”.

Ось це, останнє, мабуть і є результатом довгих і непростих пошуків себе. Для нього Україна стала найвищим, найвизначнішим мірилом його життя.

Доки йшла наша розмова, я зробив начерк його портрета та подарував Віталію Голоті.

Р. С. Поза стінами своєї квартири чи майстерні часто спостерігаю за тими, кому “какая різниця”, тими, які дудлять пиво під гидотний специфічний російський шансон і це й хизуються своєю ватністю. За тими, хто йде розбивати лоба об підлогу УПЦ МП, яка заклікала їх заразитися коронавірусом і яка не підкоряється українській владі та відкрито підтримує російського агресора. І думаю: чому?! Чому таке можливо у нашій воюючій країні? Росській мір забрав мільйони, вдумайтесь — не просто мільйони українських життів, він постійно нищить українську культуру, мову, він краде нашу історію, загалом хоче знищити українську націю. Я звертаюся до тих, кому є різниця: знайдіть тепле слово подяки для таких, як мій знайомий — відважний воїн Віталій Голота. Адже вони захищали і захищають нас від огидного, брехливого, жорстокого агресора-ордінця.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2021

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 74

на 1 місяць	21 грн 43 коп.	на півроку	115 грн 58 коп.
на 3 місяці	61 грн 29 коп.	на рік	225 грн 96 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Іван ЮЩУК
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua
Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

